

1. IMIĘ I NAZWISKO

Tomasz Czapiewski

2. POSIADANE DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE / ARTYSTYCZNE – Z PODANIEM NAZWY, MIEJSCA I ROKU ICH UZYSKANIA ORAZ TYTUŁU ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

2002	International Examinations CAE University of Cambridge (ocena B)
2007	Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, magister politologii specjalizacja: administracja, zarządzanie i marketing polityczny. Średnia ocen na dyplomie: 4,90. Praca magisterska „Partie polityczne w Szkocji” pod kierunkiem dr. hab. Jerzego Sielskiego prof. US
2009	Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, magister prawa , średnia ocen na dyplomie 4,81, wyróżnienie Złotym Biretem dla najlepszego absolwenta rocznika. Praca magisterska nt. „Monizm i dualizm organów spółki handlowej na przykładzie spółki europejskiej” pod kierunkiem dr. hab. Zbigniewa Kuniewicza prof. US
2011	Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego, doktor nauk humanistycznych (nauki o polityce). Rozprawa doktorska „Kształtowanie się systemu politycznego Szkocji”, pod kierunkiem dr. hab. Jerzego Sielskiego prof. US

3. INFORMACJE O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH / ARTYSTYCZNYCH

1 września 2007 – 5 lipca 2008, Uniwersytet Szczeciński: staż absolwencki (asystent)

1 października 2008 – 30 września 2009, Uniwersytet Szczeciński: prowadzenie zajęć dydaktycznych i realizacja zadań organizacyjnych na podstawie umów cywilnoprawnych

1 października 2009 – 30 września 2011, Uniwersytet Szczeciński: asystent

od 1 października 2011 – nadal, Uniwersytet Szczeciński: adiunkt

od 1 października 2016 – nadal, Uniwersytet Szczeciński, zastępca dyrektora Instytutu Politologii i Europeistyki

4. WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART. 16 UST. 2 USTAWY Z DNIA 14 MARCA 2003 R. O STOPNIACH NAUKOWYCH I TYTULE NAUKOWYM ORAZ O STOPNIACH I TYTULE W ZAKRESIE SZTUKI (DZ.U. 2017, POZ. 1789):

Osiągnięciem naukowym, które przedstawiam do oceny jest cykl publikacji powiązanych tematycznie.

a) Tytuł osiągnięcia naukowego

Cykl publikacji powiązanych tematycznie ma tytuł:

Dążenia niepodległościowe Szkocji
wobec procesu wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej

b) Wykaz publikacji stanowiących podstawę postępowania habilitacyjnego:

1. T. Czapiewski, *Demokracja bezpośrednia wobec dążeń separatystycznych. Rozważania nad kategorią referendum niepodległościowego*, „Przegląd Politologiczny” 2007, nr 2, s. 99–112.
2. T. Czapiewski, *Referendum niepodległościowe w zmieniającym się systemie politycznym. Przykład Szkocji i Zjednoczonego Królestwa*, [w:] K. Kamińska-Korolczuk, M. Mielewczyk, R. Ożarowski (red.), *Zmiany w systemach politycznych w Europie i na świecie*, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk 2017, s. 29–46.
3. T. Czapiewski, *Referendum niepodległościowe w Szkocji jako klęska i triumf Szkockiej Partii Narodowej*, „Przegląd Zachodni” 2016, nr 1, t. 358, s. 117–132.
4. T. Czapiewski, *The political myth of Margaret Thatcher in Scotland*, „Polish Political Science Yearbook” 2016, t. 45, s. 85–98.
5. T. Czapiewski, *Rozważania nad szkockim kontekstem upadku brytyjskiego imperium, Między wewnętrznym a zewnętrznym kolonializmem*, „Przegląd Zachodni” 2016, nr 4, t. 361, s. 37–52.
6. T. Czapiewski, *Szkocja wobec Unii Europejskiej w kontekście referendum niepodległościowego*, [w:] S. Ossowski (red.), *Kryzys liberalnej demokracji w Europie i próby jego zażegnania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 75–88.
7. T. Czapiewski, *Co dalej z dewolucją? Współczesne projekty zmian ustrojowej pozycji Szkocji*, [w:] F. Gołębski, P. Biskup, M. Kaczorowska, W. Lewandowski (red.), *Polityka brytyjska po wyborach parlamentarnych 2010. Analiza wybranych problemów*, Wydawnictwo ASPRA-JR, Warszawa 2011, s. 231–250.

8. T. Czapiewski, *Polska migracja do Szkocji po akcesji do Unii Europejskiej*, „Przeszłość Demograficzna Polski. Materiały i Studia” 2016, nr 3, t. 38, s. 151–175.
9. T. Czapiewski, *Szkockie uwarunkowania referendum dotyczącego dalszego członkostwa Zjednoczonego Królestwa w Unii Europejskiej*, [w:] B. Koszel, D.J. Mierzejewski, Z. Popławski (red.), *Zagrożenia dla Integracji Europejskiej w XXI wieku*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła, s. 87–98.
10. T. Czapiewski, *Między niepodległością a Unią Europejską. O paradoksach postawy Szkockiej Partii Narodowej wobec Brexitu*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2017, nr 1, t. 46, s. 65–83.
11. T. Czapiewski, *Scotland at the Crossroads: from Brexit to Neverrendum*, „Reality of Politics” 2016, nr 7, s. 11–25.
12. T. Czapiewski, *Polityka europejska Partii Konserwatywnej pod przywództwem Davida Camerona*, [w:] Ł. Tomczak (red.), *Partie polityczne. Struktury, programy, kampanie*, Wydawnictwa Marina, Wrocław 2014, s. 107–118.
13. T. Czapiewski, *Brytyjskie wybory do Izby Gmin w 2017 roku wobec procesu wyjścia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2018, nr 3, s. 51–75.
14. T. Czapiewski, *Modern approach to paradiplomacy. Conceptualizing the external activities of regions*, „Reality of Politics” 2011, nr 2, s. 18–31.
15. T. Czapiewski, *Partycypacja regionu w procesie tworzenia zewnętrznej polityki Unii Europejskiej na wybranych przykładach*, [w:] A. Staszczyk, T. Czapiewski (red.), *Międzynarodowe role Unii Europejskiej – wybrane aspekty*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2011, s. 253–268.
16. T. Czapiewski, *The (Para)diplomacy of Scotland towards Asian countries*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica” 2015, vol. 31, s. 59–75.

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Przedstawione osiągnięcie badawcze jest wynikiem wieloletnich badań nad rozwojem szkockich dążeń niepodległościowych w kontekście brytyjskim i europejskim. Badany przypadek w wyrazisty sposób unaocznia wzajemnie powiązania polityki na szczeblach subpaństwowym, państwowym oraz ponadpaństwowym. Tematyka szkockiego systemu politycznego była podejmowana przeze mnie w rozprawie doktorskiej „Kształtowanie się systemu politycznego Szkocji”. Koncentrowałem się w nim na badaniach w obrębie systemu partyjnego i systemu politycznego przy wykorzystaniu głównie metod analizy systemowej,

szeroko opisując płaszczyznę ustrojową i adaptując pojęcie systemu politycznego do bytów niepaństwowych. Przedmiotem niniejszego osiągnięcia badawczego jest odrębne zagadnienie - analiza rozwoju dążeń niepodległościowych Szkocji z uwzględnieniem dwóch istotnych wydarzeń politycznych: referendum niepodległościowego z 2014 r. oraz referendum w sprawie dalszego członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej z 2016 r. (dalej: referendum europejskie). Dlatego podstawową kategorią w rozważaniach w obrębie niniejszego osiągnięcia jest pojęcie „referendum”. Wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej (UE) nie jest utożsamiane jednak z żadnym wydarzeniem, ale raczej procesem o rozbudowanej genezie i długotrwałym przebiegu, który nie został do dnia przygotowania niniejszego referatu zakończony, co nie powinno jednak prowadzić do pominięcia zagadnienia w pracach naukowych. W ramach niniejszego osiągnięcia badawczego wykorzystałem też odmienne ramy badawcze, korzystając z większej liczby metod i technik badawczych.

Podjęty w cyklu publikacji problem badawczy jest istotny ze względów poznawczych, ponieważ dotyczy nie w pełni zbadanego obszaru interakcji między procesami narastania dążeń niepodległościowych w Szkocji w kontekście istotnych zmian w UE, w szczególności procesów dezintegracyjnych, których konsekwencją stało się referendum europejskie.

Podstawę źródłową stanowiła szeroka kwerenda literatury naukowej dotyczącej wybranych aspektów podjętego tematu. Równie ważną bazę źródłową stanowiły akty prawne (ustawy, uchwały i inne), deklaracje programowe instytucji brytyjskich, programy partii politycznych oraz raporty i sprawozdania. Cennym źródłem były artykuły prasowe ukazujące się w czasopiśmie brytyjskich, jak również tych wydawanych wyłącznie w Szkocji.

W ramach badań, których efektem był opisywany cykl publikacji, zastosowałem wiele metod i technik badawczych. Można wśród nich wymienić szerokie zastosowanie metody porównawczej, nazywanej też analizą komparatystyczną, w której zestawienie procesów i zjawisk ma służyć wykrywaniu podobieństw i różnic, a w konsekwencji lepszemu wyjaśnieniu mechanizmów. Przedmiot badań dotyczył trzech poziomów instytucjonalnych, których podstawą funkcjonowania są akty prawne o ustrojowym charakterze, dlatego konieczne było zastosowanie metody instytucjonalno-prawnej. Związane z tym było podstawowe znaczenie techniki badawczej, jaką jest analiza zawartości dokumentów. Konieczne było również zastosowanie analizy decyzyjnej, obejmującej analizę sytuacji oraz procesów decyzyjnych, które dotyczyły zachowań głównych aktorów politycznych w opisywanych systemach politycznych.

Miejscami widocznymi jest również wykorzystanie metody analizy historycznej, zwłaszcza tam, gdzie niezbędne było przedstawienie czynników i wydarzeń historycznych wpływających na kształt relacji angielsko-szkockich, w szczególności w badaniu aktualnych mitów politycznych i dziedzictwa trzech wieków Unii Zjednoczonego Królestwa (w niniejszym referacie dla określenia państwa brytyjskiego wykorzystuję bardziej upowszechniony termin „Wielka Brytania”, za wyjątkiem przypadków, gdy z kontekstu wynika, że uzasadnione jest użycie terminu „Zjednoczone Królestwo”). Przy badaniach wyborczych i referendalnych, a także analizie procesów migracyjnych uwzględniłem również szeroko techniki badań statystycznych.

W ramach prac związanych z osiągnięciem badawczym krytycznej weryfikacji poddałem kilka hipotez badawczych:

H1. Referendum niepodległościowe w Szkocji w 2014 r. jako kulminacja szkockich dążeń niepodległościowych doprowadziło do istotnej zmiany w obrębie systemu politycznego pomimo wyniku głosowania za utrzymaniem *status quo*.

H2: Nasilenie się szkockich dążeń niepodległościowych jest procesem wieloczynnikowym obejmującym wiele przyczyn, takich jak rozpad Imperium Brytyjskim, dziedzictwo rządów Margaret Thatcher, brytyjskie reformy ustrojowe, rozwój funkcji mobilizacyjnej Szkockiej Partii Narodowej (Scottish National Party, SNP) oraz integracja europejska.

H3. Dotychczasowa aktywność zagraniczna szkockich instytucji dewolucyjnych może być kategoryzowana jako paradyplomatyczna oraz protodyplomatyczna.

H4: Proces wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej zwiększa prawdopodobieństwo secesji Szkocji.

Z hipotezą H1 wiązała się konieczność znalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące tego :

- Jakie warunki są konieczne dla przeprowadzenia referendum niepodległościowego?
- Jakie czynniki mogą decydować o wyniku referendum niepodległościowego?
- Jakie skutki może wywierać referendum niepodległościowe w przypadku porażki zwolenników secesji?

W związku z tym konieczne było określenie teoretycznych ram pojęcia referendum niepodległościowego i uporządkowania kwestii definicyjnych i klasyfikacyjnych (**tekst nr 1**). Stwierdziłem, że pojęcie referendum niepodległościowego jest powszechnie wykorzystywane w polskiej nauce, ale trudno dostrzec naukową refleksję nad kategorią takich wydarzeń politycznych. Przyczyną braku teoretycznych konstrukcji wokół terminu „referendum

niepodległościowe” – czy w ogóle braku analiz dotyczących referendum niepodległościowego jako pojęcia o abstrakcyjnym charakterze – jest prawdopodobnie fakt, że jego egzemplifikacje miały miejsce w bardzo różnorodnych, nieprzystawalnych wręcz kontekstach. Wskazałem, że referendum niepodległościowe jest traktowane najczęściej jako podtyp referendum suwerennościowego w najpopularniejszej typologii Lawrence’a LeDuca, czyli takiego, które dotyczy suwerenności pełnej, a nie dzielonej (*shared*) lub łączonej (*pooled*). Charakteryzuje się logiką dezintegracyjną według typologii Michy Germanna i Fernanda Mendeza, a najczęściej można je przyporządkować do kategorii etnonarodowych, którą wyróżnia Matt Qvortrup. W mojej opinii należy też odróżnić pojęcie plebiscytu od referendum niepodległościowego.

Referendum niepodległościowe scharakteryzowano jako takie głosowanie o charakterze powszechnym, w którym obywatele danego terytorium mający czynne prawo wyborcze mogą zadeklarować wolę utworzenia nowego państwa poprzez secesję. Jest to typ referendum wywołującego najdalej idące skutki, ponieważ dotyczy w sposób bezpośredni wszelkich grup społecznych, elit politycznych, mediów, administracji, a nawet państw trzecich. Za fundamentalny w obrębie referendum niepodległościowych uznaję podział na jednostronne lub dwustronne, co w pewnym stopniu determinuje kształt innego podziału na referenda legalne i nielegalne. Do tych ostatnich należy zaliczyć popularne ostatnio referenda nieoficjalne. Wyróżniłem także istnienie „de facto referendum” – funkcję taką mogą pełnić wybory powszechne z udziałem partii niepodległościowych.

W tekście wskazałem również na główne wątpliwości dotyczące politologicznych uwarunkowań oraz funkcji referendum niepodległościowego, co odnosi się do pytań szczegółowych związanych z H1. Podstawowym problemem jest określenie procedury referendum: sposobu inicjacji, warunków wstępnych, osób uprawnionych, treści pytania czy interpretacji wyników. Można dostrzec w kwestiach secesji zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i krajowym, że ważniejsze niż stan prawny wydają się czynniki polityczne. Przebieg oraz rezultat referendum podlega wpływowi bieżących wydarzeń oraz taktycznych decyzji politycznych aktorów, tak jak zwykle głosowania powszechne. Referenda niepodległościowe wyróżnia bardzo wysoka frekwencja oraz silna polaryzacja. Ostatnie referenda niepodległościowe wskazują też na problemy z definiowaniem pojęcia suwerenności, co może prowadzić do paradoksalnej konstatacji, że różnica między niepodległością a autonomią jest, zwłaszcza w kontekście europejskim, coraz mniej wyraźna.

Uwzględniłem w badaniu, że referendum nie jest warunkiem koniecznym uzyskania niepodległości i również nie jest warunkiem wystarczającym, ale jego polityczne znaczenie

jest ogromne. Pełni istotną funkcję legitymizacyjną – zarówno byt państwowy wobec społeczności międzynarodowej, jak i nowo powstałe instytucje wobec społeczności. Obietnica przeprowadzenia referendum niepodległościowego może ponadto, co zaskakujące, pełnić inną funkcję – ograniczać psychologiczny koszt związany z głosowaniem na partię regionalną dążącą do secesji.

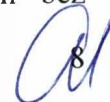
Obserwacje dotyczące funkcjonowania administracji zdecentralizowanych oraz generalizacje dotyczące referendum niepodległościowych w państwach określanych jako stabilne demokracje, wypracowane głównie na przypadku Quebecu, zostały wykorzystane do analizy konkretnego przypadku referendum niepodległościowego w 2014 r. w Szkocji (**tekst nr 2**). W wyniku badania stwierdziłem, że decentralizacja polityczna wzmacnia partię regionalną i przekształca jej wizerunek, zwłaszcza jeżeli dzieje się to przy braku symetrycznej decentralizacji fiskalnej. Nasilające się z czasem dążenia do poszerzenia skali i obszarów decentralizacji mogą przerastać możliwości adaptacji systemu politycznego. Sprawność w działalności rządowej dążącej do secesji partii regionalnej staje się czynnikiem umożliwiającym w takiej sytuacji doprowadzenie procesów decentralizacyjnych do finalnego etapu: referendum niepodległościowego. Wymaga to jednak także zgody władz państwowych, która może być zdeterminowana nie tyle przesłankami wynikającymi z przyjęcia długofalowej konstytucyjnej perspektywy, ile wymogami taktyki politycznej w rywalizacyjnym systemie partyjnym. Podczas samego referendum największą przeszkodą dla środowisk niepodległościowych staje się zredukowanie zakresu niepewności dotyczącego posecesyjnej przyszłości, zwłaszcza w obszarze ekonomicznym. W społeczeństwach demokratycznych, przy braku represji ze strony państwa i obywatelskiej wizji dążącego do niezależności narodu, jest to trudne do dokonania. Z drugiej strony polaryzacyjny mechanizm kampanii referendalnej daje możliwość utrwalenia poparcia dla partii regionalnej oraz samego postulatu niepodległości, tworząc dynamikę, która może doprowadzić do kolejnych referendum niepodległościowych w przyszłości.

Szukając ważnych przyczyn zaistnienia referendum niepodległościowego, należy w pierwszym rzędzie uwzględnić fundamentalną rolę partii politycznej, którą w przypadku szkockim jest wspomnianą SNP. Jej funkcją jest nie tylko artykulacja i agregacja interesów, lecz także – co ważniejsze – silna mobilizacja wokół postulatu niepodległości. Popularność partii pełni też funkcję legitymizującą postulaty secesyjne, stanowiąc przekonujący wskaźnik poparcia, co jest istotne wobec istnienia poważnych wątpliwości dotyczących tego, kiedy referendum niepodległościowe jest zasadne, tzn. kiedy uprawnione staje się żądanie jego przeprowadzenia.

Z powyższą funkcją partii politycznej powiązany jest kolejny czynnik, który wpłynął istotnie na jej wzmocnienie – obecność regionalnej areny instytucjonalnej. Stało się tak, choć w przypadku szkockim dewolucja była projektowana w pewnym stopniu w celu wyciszenia tendencji separatystycznych. Wykorzystując model zbudowany przez Beatę Huszkę, można stwierdzić, że w przypadku szkockim ruchy secesyjne poruszają się zazwyczaj w dwóch fundamentalnych ramach interpretacyjnych: prosperity oraz demokracji. W bardzo ograniczonym stopniu wykorzystywany jest trzeci model – etniczny. U podstaw takiego ujęcia można wskazać formułowane powszechnie przez szkockie elity polityczne oceny, stwierdzające, że Wielką Brytanią rządzą partie, którą Szkoci wyraźnie odrzucili w wyborach, co interpretowano jako „deficyt demokracji”.

Analiza danych zastanych wykazała, że głównym czynnikiem przy podejmowaniu przez Szkotów decyzji referendalnej na poziomie jednostkowym była skłonność do ryzyka. Osoby charakteryzujące się niższą akceptacją dla ryzyka i niepewności, o większych skłonnościach do odczuwania strachu, częściej głosowały przeciw niepodległości – za utrzymaniem bezpiecznego *status quo* (względnie ewolucyjną zmianą w ramach dewolucji). Różnice w wynikach związane z cechami społeczno-demograficznymi, takimi jak wiek, dochód i płeć, są w dużym stopniu wynikiem różnic w ocenie ryzyka.

Referendum niepodległościowe wywołało wiele bezpośrednich i krótkoterminowych skutków dla szkockiego systemu politycznego i partyjnego (**tekst nr 3**). Punktem wyjścia stały się tutaj wyjątkowe w skali historycznej wyniki wyborów do Izby Gmin w 2015 r. Była to kulminacja zaskakującego procesu wzmocnienia partii postulującej niepodległość po przegranym referendum i jednocześnie regresu partii unionistycznych. Określiłem, że przyczyn należy szukać w procesach polaryzacji, koncentracji i konsolidacji odnoszących się do głównej linii sporu wokół postulatu niepodległości Szkocji. Zostały one zapoczątkowane już w trakcie kampanii referendalnej, ale stały się w pełni widoczne dopiero w kolejnych miesiącach. W wyniku analizy wyróżniłem liczne czynniki sprzyjające wystąpieniu wyżej wymienionych zjawisk, do których należy zaliczyć rosnącą niechęć do instytucji demokracji brytyjskiej, kryzys organizacyjny, personalny i programowy Szkockiej Partii Pracy, popularność lidera i efektywną zmianę przywództwa w obrębie SNP, a także dalekosiężne skutki kampanii unionistów określanej mianem „Projekt Strach”. Uzupełnieniem kategorii czynników sprzyjających mogą być następujące okoliczności: obywatelskie ożywienie w wyniku kampanii referendalnej, przychylniejsza postawa mediów, oszczędnościowa polityka konserwatywnego rządu w Londynie, ogólnobrytyjski kryzys Liberalnych Demokratów oraz względy taktyczne – powszechne oczekiwanie ukonstytuowania się Izby Gmin bez

jednopartyjnej większości w 2015 r. i korzystny w kontekście większościowego systemu wyborczego terytorialny rozkład poparcia dla SNP. W ramach wniosków stwierdziłem, że referendum było bez wątpienia kluczowym wydarzeniem w procesie budowania pozycji SNP, a Szkocka Partia Narodowa zastąpiła Kościół Szkocji jako organizacyjne ucieleśnienie i gwarant szkockiej odrębności. Ostatecznie ustaliłem, że hipoteza nr 1 została potwierdzona.

Treść pytań szczegółowych wynikała bezpośrednio z treści H2. Poszukując szerszego kontekstu rozwoju popularności szkockich postulatów niepodległościowych, wykorzystałem pojęcie mitu politycznego (**tekst nr 4**), które na podstawie prac m.in. Gerarda Boucharda, George'a Schnöpflina oraz Vincenta Della Sala zdefiniowałem poprzez takie atrybuty, jak hybrydalność, percepcja, funkcjonalność, uproszczenie, świętość i rytuał, adaptacja oraz wzajemne powiązania (mity pochodne). Punktem wyjścia w analizie był opis polityki rządu Margaret Thatcher wobec Szkocji, który obejmował konsekwentny sprzeciw wobec dewolucji, centralizację władz oraz deindustrializację i neoliberalizm w polityce ekonomicznej. Podejmowano (choć nieskutecznie) próby likwidacji wybranych szkockich odrębności, np. w modelu edukacyjnym. Mit polityczny Thatcher obejmował w pierwszym rządzie stwierdzenie o jej antyszkockości rozumianej jako pomijanie interesów Szkocji oraz traktowanie Szkotów jako obywateli drugiej kategorii. Doszło do sakralizacji mitu, który stał się kluczowym doświadczeniem w socjalizacji szkockiej elity politycznej i społecznej – z łatwością reprodukowanym czy to w szkockich elitach politycznych (także tych konserwatywnych) i kulturalnych, czy to klasie średniej bądź robotniczej. Momentem utrwalającym stała się sprawa tzw. Poll Tax (podatku pogłównego). Mit Thatcher spełniał wiele funkcji, m.in. budował wspólnotę i stanowił dowód na odmienne systemy wartości Anglików i Szkotów. Stwarzał w ten sposób przekonanie o konieczności zmiany politycznej, która te odrębności uwzględni, i delegitymizował „unionistyczny” model ustrojowy. Stanowił mit pochodny do fundamentalnego mitu Szkotów jako ofiar angielskiej dominacji, eksploatacji ekonomicznej, skutkujących ofiarą krwi i masową emigracją, które czasem opisywane są przez teorie wewnętrznego kolonializmu. Wskazałem na wątpliwości, które podważają opis rzeczywistości stający u podstawy mitu.

Poszukiwania szerszego kontekstu zarówno geograficznego, jak i historycznego rozwoju dążeń niepodległościowych Szkocji doprowadziły także do podjęcia kwestii powiązań imperium brytyjskiego i Zjednoczonego Królestwa. Zagadnienie relacji między imperializmem a kwestią szkocką rozpatrywałem na kilku płaszczyznach (**tekst nr 5**). W pierwszym rządzie zdefiniowałem jak udział w imperium brytyjskim wpłynął na Szkocję, co doprowadziło do sformułowania pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy rozkwit brytyjskiego

imperium wyciszał szkockie dążenia niepodległościowe i osłabiał środowiska nacjonalistyczne. Imperium stworzyło swoisty polityczny mechanizm asymilacji. W drugim rządzie analizowałem rolę, jaką Szkoci jako naród odegrali w tworzeniu imperium, wskazując na wiele sfer aktywności jednostkowej i grupowej. Elementem tego wywodu było wyjaśnienie kwestii wpływu imperium w formie ram masowych procesów migracyjnych Szkotów. Zwróciłem uwagę, że zaangażowanie w imperium nigdy nie stworzyło wśród Szkotów powszechnego przekonania, że dla jego istnienia konieczny jest silny centralizm i umocowanie wszystkich kompetencji w Westminsterze.

Końcowa ocena obejmowała stwierdzenie, że imperium było być może najbardziej wyrazistym symbolem brytyjskiej Unii, na nim ogniskowała się lojalność Brytyjczyków i w konsekwencji wzmacniało jedność Zjednoczonego Królestwa, ale nie było warunkiem koniecznym do jego istnienia. A co najważniejsze z perspektywy szkockiej – imperium wzmocniło poczucie szkockiej tożsamości, pozwoliło przyporządkować mu atrybut wyjątkowości i wprowadziło je w nowoczesne ramy. Nie ma jednoznacznego dowodu, który udowodniłby tezę, że wzmocnienie tendencji odśrodkowych w obrębie Wielkiej Brytanii jest wynikiem rozpadu brytyjskiego imperium. Teza o postimperialnych korzeniach szkockich dążeń secesyjnych słabo wytrzymuje porównanie w obrębie innych nacji Zjednoczonego Królestwa czy innych krajów europejskich. Wskazałem, że w szkockim dyskursie dewolucyjno-secesyjnym, który kształtuje się przez ostatnie półwiecze, tematyka postimperialna jest obecna raczej szczątkowo. Za nieadekwatne uznałem próby eksplanacji relacji angielsko-szkockich w ramach teorii wewnętrznego kolonializmu formułowanych przez Micheala Hechtera. W mojej opinii pełniejsze jest ujęcie Lindy Colley, która ujmowała upadek Imperium w szerszym katalogu wraz ze zmierzchem protestantyzmu i rozwojem federalizmu europejskiego jako czynniki wywierające negatywny wpływ na trwanie „narodu brytyjskiego”. Za Michaelem Keatingiem wskazałem na gruncie szkockim na trzy tradycje konstytucyjne, w których od XIX wieku ujmowano szkocki nacjonalizm: unionizm, *Home Rule* oraz dążenie do niepodległości.

Wspomniana tradycja *Home Rule* jest realizowana poprzez dewolucję, jak określa się współcześnie występujący w Zjednoczonym Królestwie proces delegacji kompetencji przez organy centralne na rzecz organów reprezentujących terytoria Szkocji, Walii oraz Irlandii Północnej. Do cech charakterystycznych dewolucji należą:

1) asymetryczność, przejawiająca się na dwóch płaszczyznach: nierównym zakresem kompetencji przyznanym organom szkockim, walijskim i północnoirlandzkim oraz brakiem organów regionalnych na terytorium Anglii;

2) utrzymanie supremacji parlamentu brytyjskiego, ponieważ od strony formalnej dewolucja może zostać w każdej chwili cofnięta w drodze ustawy;

3) pochodzenie organów prawodawczych na terenach Szkocji, Walii i Irlandii Północnej z wyborów bezpośrednich.

Szkocki model dewolucji był przedmiotem prac Komisji Calmana (**tekst nr 7**, zaktualizowany i miejscowo rozwinięty w **tekście nr 2**), której raport stał się podstawą do uchwalenia Ustawy o Szkocji 2012 (*Scotland Act 2012*). Zwróciłem uwagę, że zakres zmian w kontekście niezależności fiskalnej był istotnie mniejszy niż proponowała to Komisja Calmana (np. podatek lotniczy czy od kruszyw pozostały w kompetencjach władz centralnych). Dopiero Ustawa o Szkocji z 2016 r. (*Scotland Act 2016*), przyjęta jako realizacja zobowiązań podjętych przez partie unionistyczne w kampanii referendalnej z 2014 r., w sposób istotny dokonała rekonstrukcji systemu dochodów i wydatków władz szkockich, zbliżając szkocki model dewolucji do autonomii fiskalnej. Dewolucji nie należy więc postrzegać jako jednostkowego wydarzenia, jako że zakres kompetencji władz regionalnych ulega regularnemu poszerzaniu. Można to uznać za adaptację systemu politycznego, która jak wskazuje Wojciech Lamentowicz, może polegać na doskonaleniu, ograniczeniu lub tworzeniu struktur, procedur lub metod działania politycznego. Adaptacja do żądań otoczenia jest zwyczajnym elementem jego funkcjonowania, ale w szkockim przypadku, zwłaszcza w odniesieniu do ustawy z 2012 r., można mieć wątpliwości, czy okazała się odpowiednia do potrzeb w danym czasie.

W związku z H2 i H4, wychodząc z założenia, że szkockie dążenia niepodległościowe pozostają w silnym związku z procesem deuropeizacji Wielkiej Brytanii, konieczne było znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- Jaką rolę kwestia członkostwa w UE odgrywała podczas referendum niepodległościowego?
- W jaki sposób obecna była kwestia jedności Wielkiej Brytanii podczas referendum europejskiego?
- Jak przebieg brexitu wpływa na możliwości przeprowadzenia drugiego referendum niepodległościowego?
- Jak brexit wpływa na poparcie dla postulatu niepodległości wśród Szkotów?

Ruchy migracyjne w XXI wieku stanowiły bez wątpienia jeden z kluczowych elementów procesów dezintegracji europejskiej w Wielkiej Brytanii, jak również istotnie kształtowały rzeczywistość polityczno-społeczną Szkocji. Przystąpienie Polski do UE oraz

decyzja rządu Tony'ego Blaira o natychmiastowym otwarciu rynku pracy dla osób z nowych państw członkowskich zapoczątkowała jedną z największych w historii Polski i Wielkiej Brytanii fal migracyjnych. Znaczna część polskich emigrantów osiedliła się w Szkocji, szybko stając się najliczniejszą mniejszością etniczną na terenie tej szczególnej części kraju – o widocznej w wielu aspektach odrębności oraz niepodległościowych ambicjach. Polsko-szkockie migracje mają długą historię, której wcześniejsze kulminacje miały miejsce w XVII wieku oraz podczas II wojny światowej. Migracja z Polski do Szkocji opisywana była w dwóch podstawowych wymiarach: za pomocą określenia skali przepływów migracyjnych, tj. napływu i odpływu migrantów, oraz liczby cudzoziemców w danym czasie na terenie kraju (**tekst nr 8**). W badaniach jakościowych migracji najważniejsze było określenie motywacji, strategii migracyjnych, podejmowanych aktywności oraz mechanizmów integracji z lokalną społecznością. Analizy zostały uzupełnione o wprowadzającą analizę możliwych źródeł informacji na gruncie brytyjskim.

Stwierdziłem, że emigracja polska w Wielkiej Brytanii charakteryzuje się dużym rozproszeniem przestrzennym. Relatywnie częsty wybór Szkocji przez polskich emigrantów miał stabilny w czasie charakter, niezależnie od istotnych wahań samej wielkości migracji do Wielkiej Brytanii. W okresie 2005–2016 mieści się on w przedziale 8,49–10,41%. Wśród wszystkich imigrantów do Wielkiej Brytanii średnio 6,16% wybiera Szkocję – a warto zwrócić uwagę, że w rekordowych pod tym względem latach 2006–2007 Polacy stanowili ponad 30% wszystkich imigrantów do Wielkiej Brytanii. Potwierdziłem wnioski Anny Gąsior-Niemiec, która podała cztery przyczyny rosnącej popularności wyjazdów do Szkocji: zmniejszenie liczby atrakcyjnych i dostępnych miejsc pracy w Anglii, Walii i Irlandii Północnej; relatywnie mniejsza skala kryzysu gospodarczego na terenie Szkocji; narastanie ksenofobicznych postaw w społeczeństwie angielskim, w pewnym stopniu legitymizowanych selektywną polityką premiera Davida Camerona walczącego o ograniczenie uprawnień socjalnych imigrantów z Europy Środkowo-Wschodniej; inkluzywna wizja szkockiego narodu, otwartego na imigrantów, opartego na wartościach i kulturze, a nie kwestiach etnicznych, deklarowana przez szkockich przywódców politycznych (Polacy pozwolili na realizację celów szkockiej polityki demograficznej).

W ramach debaty na temat szkockiej niepodległości często wskazywano na znaczenie kontekstu integracji europejskiej (**tekst nr 6**). Odgrywał on istotną rolę zarówno w okresie przed oraz po dewolucji. Można znaleźć argumenty za tezą, że wpłynął na wynik referendum niepodległościowego. Problematykę wzajemnych relacji Szkocji i UE analizowałem na czterech płaszczyznach. Po pierwsze, badałem, jak zmieniała się postawa SNP wobec

integracji europejskiej. Po drugie, scharakteryzowałem, jak proces integracji europejskiej, którego intensywność narastała w ciągu ostatniego półwiecza, zmieniając Europę, zmienił otoczenie, w którym zachodziła intensyfikacja procesów decentralizacyjnych Wielkiej Brytanii. Zmiany te tworzyły zarówno swoiste „okno możliwości” według terminologii Johna Kingdona, jak i w pewnym stopniu determinowały charakterystykę tych procesów. Po trzecie, przedstawioną tematykę można również ująć w odmienny, instytucjonalny sposób, koncentrując się na funkcjonowaniu instytucji szkockich w obrębie UE. Pod tym pojęciem rozumiem instytucje stworzone w wyniku reformy dewolucyjnej w latach 1997–1999 – Parlament Szkocki oraz szkocki rząd. Instytucje te z perspektywy europejskiej mają status samorządu regionalnego, a strategie uzyskiwania wpływu na decyzje na szczeblu europejskim mogą w tym przypadku przyjąć dwie formy (bezpośrednie lub pośrednie). Po czwarte, badałem kwestię ewentualnego członkostwa niepodległej Szkocji w UE i jako że SNP budowała wizję niepodległej Szkocji w Europie, jakiegokolwiek wątpliwości dotyczące zachowania przez mieszkańców Szkocji obywatelstwa UE mogły znacząco osłabiać popularność postulatów niepodległościowych.

Podsumowując, stwierdziłem, że hipoteza nr 2 została pozytywnie zweryfikowana. Wskazałem szereg przyczyn, które związane były ze wzmocnieniem szkockich dążeń niepodległościowych. Żadnej z nich nie mogę jednak scharakteryzować jako dominującej, co więcej - przyczynowość ta jest zazwyczaj obarczona zastrzeżeniami. Zwróciłem jednak uwagę na zewnętrzne wobec Szkocji pochodzenie większości z wymienionych elementów.

Proeuropejska postawa mieszkańców Szkocji widoczna była podczas referendum w 2016 r. (**tekst nr 9**). Głosy w referendum europejskim w 2016 r. nie były równomiernie rozłożone w całej Wielkiej Brytanii. Zwolennicy *Leave* zdobyli największy udział w łącznej liczbie oddanych głosów w Anglii i Walii (odpowiednio 53,4% i 46,6% oraz 52,5% i 47,5%), natomiast *Remain* największe poparcie w Szkocji i Irlandii Północnej (odpowiednio 38,0% i 62,0% oraz 44,2% i 55,8%). W Anglii Londyn był jedynym regionem administracyjnym, w którym zwolennicy pozostania w UE wygrali. Na terenie Szkocji wygrali zaś we wszystkich 32 okręgach wyborczych.

Podjąłem również próbę analizy skutków referendum dotyczącego dalszego członkostwa Wielkiej Brytanii w UE dla Szkocji. Fundamentalna wątpliwość, pomijana zazwyczaj w debatach poreferendalnych, dotyczy tego, czy doszło do przełomu – istotnej i w szczególności trwałej zmiany preferencji szkockich obywateli w kontekście niepodległości. Rozpoznanie tej okoliczności determinowało wybór strategii działania szkockiego rządu i SNP. Brexit „wbrew Szkotom” wcale nie zmienił trwale preferencji Szkotów odnośnie do

niepodległości. W 2018 r. poparcie dla ponownego referendum niepodległościowego oraz niepodległości Szkocji wróciło do poziomu sprzed referendum europejskiego i wskazuje na niewielką przewagę przeciwników niepodległości. Teza o tym, że Zjednoczone Królestwo nie przeżyje brexitu, wydaje się nieuzasadniona, a przynajmniej przedwczesna.

W ostatnich dekadach można dostrzec, że szkockie społeczeństwo oraz elity polityczne wykazują postawę pozytywną wobec integracji europejskiej oraz członkostwa Wielkiej Brytanii w UE, zwłaszcza w porównaniu z innymi mieszkańcami kraju. Relacja ta nie ma jednak charakteru jednostronnego, ponieważ integracja i UE są wykorzystywane w debacie politycznej i w szczególności sposób definiowane, pozwalając na realizację określonych funkcji z perspektywy szkockich elit politycznych. Interpretacje te można ująć w ramach trzech podstawowych funkcji: facylitacja procesu zwiększania kompetencji instytucji szkockich (poprzez niepodległość lub decentralizację), wsparcie rozwoju społecznego na wartościach lewicowych oraz wzmocnieniu odrębności szkockiej tożsamości narodowej. Należy podkreślić, że w Szkocji ukształtował się niesłychanie szeroki konsensus elit politycznych wokół integracji europejskiej. Wszystkie istotne siły polityczne (obecne w kadencji 2016–2021 w parlamencie szkockim) jednoznacznie popierały dalsze członkostwo Wielkiej Brytanii w UE i pozytywnie oceniały dotychczasowy bilans członkostwa z perspektywy Szkocji, niezależnie od pojawiających się głosów krytycznych. Kampania referendalna w Szkocji w 2016 r. wyglądała znacząco odmiennie niż ta w referendum niepodległościowym w 2014 r., u wielu Szkotów budując wrażenie „obcości” – referendum to koncepcja angielska, realizowana przez Anglików na rzecz Anglików, czego odbiciem była relatywnie niska frekwencja w Szkocji.

Wskazałem, że wizerunek integracji europejskiej prezentowany przez środowiska niepodległościowe w kampaniach 2014 i 2016 r. był istotnie odmienny w szczegółach (**tekst nr 10**). W trakcie kampanii 2016 r. akcentowano te, które opierają się na założeniu unionistycznym, że Szkocja jest częścią Wielkiej Brytanii, a zalety UE odnosiły się do przeszłości i stanu bieżącego bardziej niż do przyszłości. W kampanii referendalnej z 2014 r. wskazywano na inne korzyści – głównie te potencjalne, które zaistnieją w przypadku uzyskania niepodległości Szkocji, choć duża część komunikacyjnych wysiłków nakierowana była na inną okoliczność – przekonywanie, że owo członkostwo niepodległej Szkocji w UE jest pewne i niepodważalne. W okresie bezpośrednio po 23 czerwca 2016 r. odwoływano się już do kwestii ustrojowych, szukając źródła politycznej legitymacji, a raczej wskazując na jej brak w brytyjskim rządzie.

14

Wykorzystane w tytule tekstu pojęcie paradoksu jest formą podsumowania obserwacji dotyczących skomplikowanych relacji SNP z szeroko rozumianym projektem integracji europejskiej. Choć pierwotnie traktowana negatywnie, stała się z czasem jednym z fundamentów wizji programowej partii. Mimo że celem partii jest odzyskanie niepodległości, ograniczenia suwerenności, które według wielu wiążą się z członkostwem w UE, nie budzą krytycznych ocen. Wsparcie dla integracji europejskiej nie słabnie pomimo dominacji negatywnej postawy wobec szkockich dążeń niepodległościowych wśród europejskich elit. Podobnie w obrębie partii nie dostrzega się skali eurosceptycyzmu wśród jej elektoratu. I ostatecznie, co najbardziej interesujące – z jednej strony możliwość przybliżenia ponownego referendum niepodległościowego nie spowodowała zmiany postawy partii wobec brexitu, z drugiej z kolei w samej kampanii można było dostrzec, że ważniejsze od uniemożliwienia wyjścia państwa z UE jest utrzymanie poparcia dla SNP i dominującej pozycji w relacjach z innymi partiami na terenie Szkocji. Brexit zmienia na pewno na korzyść zwolenników niepodległości jedną istotną okoliczność. Ponowny wybór nie będzie już alternatywą między *status quo* a niepewną w skutkach zmianą, ponieważ brexit zachowanie owego *status quo* już wykluczył. Istniejąca bariera psychologiczna powstrzymująca przed głosem za niepodległością będzie dużo słabsza. Z drugiej strony rzeczywisty wybór w przypadku potencjalnego powtórnego referendum to będzie wybór między dwoma Uniami – Zjednoczonego Królestwa i Europejską. Wydaje się, że narzucenie takich ram interpretacyjnych będzie w dłuższej perspektywie czasowej korzystne dla strony unionistów, gdyż w szkockim społeczeństwie świadomość ograniczeń UE jest powszechna. Wiele zależałoby w tym przypadku od ostatecznego sposobu uregulowania relacji między UE a Wielką Brytanią. W ostateczności granica szkocko-brytyjska mogłaby stać się zewnętrzną granicą UE. Główne problemy, które w opinii badaczy rozstrzygnęły o porażce zwolenników niepodległości, takie jak niejasny status waluty niepodległej Szkocji, pozostają nadal nierozwiązane. Można nawet wskazać, że pewne okoliczności w ciągu ostatnich lat uległy pogorszeniu, jak na przykład cena tak ważnej dla szkockiej gospodarki ropy naftowej.

Aby wyjaśnić genezę procesu wyjścia Wielkiej Brytanii z UE, podjąłem próbę wyjaśnienia polityki europejskiej rządu Davida Camerona, stwierdzając wpieryw, że obie partie dominujące w krajowym systemie partyjnym – Partia Konserwatywna oraz Partia Pracy – nie prezentowały spójnej i konsekwentnej postawy wobec integracji europejskiej (**tekst nr 12**). Jedynym stałym elementem jest obecność silnych wewnętrznych sporów dotyczących polityki europejskiej w obrębie każdej z partii politycznych. Niezadowolenie obywateli z wielu aspektów integracji europejskiej, sukcesy wyborcze eurosceptycznej Partii

Niepodległości Zjednoczonego Królestwa oraz w szczególności narastające niezadowolenie i presja ze strony posłów z tylnych ław poselskich zmusiły Davida Camerona do podjęcia aktywnej polityki europejskiej. Przejawiło się to przedstawieniem projektu zmian samej UE oraz warunków brytyjskiego członkostwa, a także obietnicą odsuniętego w czasie referendum.

W tekście sformułowałem stwierdzenie, że ówczesny brytyjski premier prowadził ryzykowną polityczną grę w warunkach znacznie ograniczonej swobody działania – ograniczonej przez wydarzenia z wewnątrz brytyjskiego systemu politycznego oraz dynamiczne zmiany sytuacji w obrębie UE, co określiłem jako brak dojrzałości i wskazywałem na jednostronność ocen wcześniejszego wpływu integracji europejskiej na życie Brytyjczyków.

Analiza przebiegu procesu wyjścia Wielkiej Brytanii z UE z perspektywy szkockiej wymagała zbadania wyborów do Izby Gmin w 2017 r., które jednak jak stwierdziłem – nie zmieniły istotnie układu sił w obrębie partii rządzącej (**tekst nr 13**). Utrata większości osłabiła przywództwo premier Theresy May, ale zmęczenie wyborami i brak naturalnego konkurenta pozwoliły jej utrzymać funkcję premiera i lidera partii. Z perspektywy osób, które brexit oceniają negatywnie i preferują wariant tylko częściowego rozstania, wynik wyborów trudno uznać za zadowalający. Dwie partie, które w sposób najbardziej krytyczny oceniały skutki rozstrzygnięcia z 2016 r. – Liberalni Demokraci oraz SNP – osiągnęły rozczarowujące wyniki wyborcze. Zastane dane wskazują, że kwestia brexitu jest istotniejsza dla jego zwolenników niż przeciwników. Zwycięzcą wyborów stała się partia coraz bardziej jednoznacznie eurosceptyczna na poziomie elektoratu, co również może przynieść konsekwencje na poziomie politycznym (*politics* i *policy*). Można wyobrazić sobie wariant, w którym podstawowa linia podziału między dwoma głównymi partiami, zarówno w obszarze programów politycznych, jak i preferencji wyborców, będzie dotyczyć modelu relacji WB–UE.

Sformułowałem obserwację, że w tym czasie brexit był ciągle kategorią dość abstrakcyjną, pozbawioną czytelnego znaczenia. W związku z tym można nawet zaryzykować tezę, że postulaty związane z brexitem nie były celem kampanii żadnej z dwóch głównych partii, lecz wyłącznie instrumentem usprawiedliwiającym decyzję o wcześniejszych wyborach (dla May) oraz służącym przekazywaniu i wzmacnianiu podstawowych haseł kampanii – silne przywództwo na trudne czasy lub powrót do polityki redystrybucji i solidarności społecznej. Można jednoznacznie stwierdzić, że kampania przed wyborami 2017 r. wniosła bardzo niewiele do debaty na temat brexitu, a aktorzy polityczni wbrew pierwotnym zapowiedziom zajmowali się zagadnieniem bardzo powierzchownie.

System polityczny Szkocji kształtujący się i autonomizujący od czasu dewolucji na skutek referendum 2016 r. w sprawie wyjścia z Unii przeżył poważny wstrząs. Jego dalsze funkcjonowanie jest silnie zależne od rozstrzygnięć w trzech wzajemnie powiązanych obszarach (**tekst nr 11**). Przede wszystkim jest to kwestia ukształtowania relacji między Wielką Brytanią a UE po brexicie, które w dużym uproszczeniu nazywana jest wyborem między miękkim a twardym brexitem. Drugie pytanie, które staje się szczególnie istotne w przypadku wyboru twardego brexitu, to dopuszczalność jego asymetrii, to znaczy, czy wybrane części terytorium Wielkiej Brytanii będą mogły zachować silniejsze więzi z UE i większą liczbę instrumentów przynależnych UE lub EFTA. Trzecie pytanie dotyczyło możliwości przeprowadzenia ponownego referendum w sprawie niepodległości Szkocji w perspektywie najbliższych 4–5 lat (do kolejnych wyborów do parlamentu szkockiego). Ostatecznie przedstawiono trzy możliwości rozwoju wydarzeń i działań szkockiego rządu: wariant pasywny, „szkocki wyjątek” oraz kolejne referendum (tytułowe Neverrendum – nigdy niekończące się referendum). Największy zakres niepewności dotyczy wspomnianych warunków rozstania brytyjsko-unijnego, z czym wiążą się także ewentualne warunki szkockiego członkostwa. Żadne z powyższych pytań, aktualnych w chwili podjęcia decyzji o wystąpieniu z UE, nie znalazło ostatecznej odpowiedzi do końca 2018 r. Wydaje się jednak, że dynamika w każdym z trzech obszarów była niekorzystna z perspektywy szkockich środowisk niepodległościowych. Większe prawdopodobieństwo wystąpienia ma twardy brexit, jednolity na całym terenie Wielkiej Brytanii (ewentualny wyjątek dotyczyć będzie wyłącznie Irlandii Północnej, a nie Szkocji), a szanse na kolejne referendum niepodległościowe są mniejsze, zwłaszcza po wyborach do Izby Gmin w 2017 r.

Wystąpienie z UE rodzi poważne wyzwanie, które dotyczy rozdziału kompetencji i zadań uprzednio wykonywanych na szczeblu europejskim. W państwie zdecentralizowanym, jakim bez wątpienia po dewolucji jest Wielka Brytania, konieczne będzie wskazanie, na którym szczeblu realizowane będą „nowe” zadania lub określenie mechanizmów współpracy międzyszczeblowej, ponieważ – jak łatwo sobie wyobrazić – w niektórych obszarach taka będzie konieczna. Niezależnie od skali zwiększenia kompetencji przynależnych instytucjom szkockim jednocześnie na pewno wzrosnie współzależność między dwoma szczeblami władzy – efektywna komunikacja i kooperacja między rządem szkockim a brytyjskim będą jeszcze bardziej potrzebne niż wcześniej. Wpływ wystąpienia z UE na dewolucję należy do najbardziej technicznie skomplikowanych i politycznie konfliktotwórczych elementów debaty na temat brexitu, a sam brexit stwarza fundamentalne konstytucyjne wyzwania dla Wielkiej Brytanii jako całości. Można wręcz nawet stwierdzić, że dewolucja w dotychczasowym

modelu może nie być w stanie udźwignąć ciężaru brexitu. Zapędy recentralizacyjne w trakcie negocjacji brexitowych ten paradoks uwypuklają.

Ostatecznie stwierdziłem, że hipoteza nr 4 nie została pozytywnie zweryfikowana. Można ograniczyć się do konstatacji, że brexit stwarza możliwości przeprowadzenia ponownego referendum niepodległościowego, stanowiąc istotną zmianę okoliczności wobec sytuacji z 2014 r., ale z drugiej strony wpływa na strukturę sytuacji decyzyjnej, która nie pozwala na zwiększenie poparcia dla postulatu niepodległości.

Funkcjonowanie Szkocji w systemie politycznym UE, a także poza jego granicami bywa czasem opisywane z wykorzystaniem pojęcia paradyplomacji (**teksty nr 14, 15 i 16**), co stało się przedmiotem H4. Tutaj pytania szczegółowe dotyczyły określenia, czym jest paradyplomacja oraz protodyplomacja, a także charakterystyki zewnętrznej aktywności Szkocji. Przyjąłem definicję, w której pod pojęciem paradyplomacji rozumie się zjawisko podejmowania przez rządy regionalne działań dyplomatycznych w ramach stosunków międzynarodowych. Może ona służyć celom ekonomicznym i politycznym, takim jak podkreślenie jego państwowych aspiracji i uprawdopodobnić późniejsze uznanie międzynarodowe zademonstrować lub alternatywnie atrakcyjność statusu regionu, będąc wtedy określana także mianem protodyplomacji. W pracach wskazałem, że choć wiadomo, czym jest paradyplomacja i znanych jest wiele prac opisowych, brakuje teoretycznych ram przydatnych do formułowania hipotez w odniesieniu do poziomu kompetencji w zakresie polityki zagranicznej podmiotów szczebla niższego niż krajowy i rodzaju działań w zakresie polityki zagranicznej, które rozwijają się w regionach.

Działania podejmowane przez Szkocję na arenie międzynarodowej pozwalają na umieszczanie ich w granicach paradyplomacji lub od 2007 r. nawet w kategoriach protodyplomacji, ponieważ szkockie władze starały się postępować jak państwo aspirujące, tworząc podstawy dla przyszłego niezależnego od Wielkiej Brytanii członkostwa w UE.

W literaturze szeroko badano aktywność zagraniczną Szkocji w obrębie UE, pomijając jednak działania poza tym obszarem, stąd podjęcie próby zbadania na kontynencie azjatyckim, zwłaszcza że Chiny wraz z innymi krajami UE i Ameryki Północnej należą do priorytetowych obszarów szkockiej aktywności. Stwierdziłem, że cele gospodarcze osiągnąć są za pomocą różnych środków, w tym poprzez współpracę w dziedzinie nauki, edukacji, turystyki, a nawet sportu. Cele kulturalne są obecne, ale pozostają pomocnicze w stosunku do celów gospodarczych. Krytycznie można oceniać konsekwentne i prawie całkowite unikanie tematyki praw człowieka w budowaniu stosunków szkocko-chińskich. Poza Chinami pozostałe części Azji uważane są za mniej priorytetowe, toteż można mówić raczej o pomocy

rozwojowej, a nie intensyfikacji wzajemnych partnerskich stosunków. W szczególności w czasach globalnych zawirowań gospodarczych Chiny były ważniejszym partnerem jako kraj potencjalnie pomocny dla różnych sektorów szkockiej gospodarki.

Motywacje szkockiej paradyplomacji wobec krajów azjatyckich mogą być postrzegane na poziomie regionalnym (np. obecność mniejszości pakistańskiej i indyjskiej w Szkocji), państwowym (np. warunki historyczne Zjednoczonego Królestwa – Hongkong), a także zewnętrznym (np. silna pozycja Chin i ich potencjał gospodarczy). Relacje między szczeblem regionalnym i krajowym (Szkocja i WB) w zakresie paradyplomacji mogą być określone jako model pośredni między swobodą regionu a wzajemnym uzupełnianiem. W polityce wobec Azji występuje niewiele sprzeczności między celami szczebla centralnego i regionalnego. Wydaje się również, że brytyjski rząd nie chciał nadmiernie ograniczać szkockich działań paradyplomatycznych, aby nie wzmocnić w społeczeństwie szkockim przekonania, że istniejący model ustrojowy jest niewystarczający, a Szkocja musi dążyć do niezależności, co oznacza m.in. swobodę w prowadzeniu własnej polityki zagranicznej. Ostatecznie stwierdziłem, że hipoteza nr 3 znalazła pełne potwierdzenie.

Z wchodzących w skład głównego osiągnięcia szesnastu publikacji cztery napisane są w języku angielskim, pozostałe w języku polskim. Dziewięć publikacji przyjęło formę artykułów w czasopismach naukowych z listy B (według ostatniej listy MNiSW z liczbą punktów odpowiednio: 14, 14, 12, 14, 13, 7, 12, 7, 9), z kolei siedem to rozdziały w monografiach zbiorowych, z których sześć zostało wydanych poza Szczecinem. Oprócz powyższego uzupełniając wobec głównego osiągnięcia badawczego można potraktować pokrewne wobec cyklu publikacji stanowiącego osiągnięcie badawcze: jedno hasło encyklopedyczne (T. Czapiewski, *Dewolucja*, [w:] W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Encyklopedia politologii. Pojęcia, teorie i metody*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016), jedną analizę w biuletynie (T. Czapiewski, J. Kubera, A. Legut, J. Leska-Ślęzak, M. Stanek, A. Stasiewicz-Bieńkowska, *Wyzwania uchodźcze w wybranych państwach Unii Europejskiej*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2015, nr 199) oraz dwa teksty konferencyjne (T. Czapiewski, *Funkcje integracji europejskiej z perspektywy subpaństwowych elit politycznych. U źródeł proeuropejskiego konsensusu w Szkocji*; T. Czapiewski, *Szkocja w procesie wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej*).

Łączna objętość cyklu stanowi około 265 stron, w ujęciu z elementami uzupełniającymi stanowiłaby około 310 stron. Pragnę nadmienić, że tematyka dotycząca poszczególnych kwestii była przedmiotem wielu wystąpień podczas konferencji i seminariów naukowych. Szczególnie chciałbym zwrócić tutaj uwagę na konferencje międzynarodowe

takich organizacji, jak IPSA i UACES, polskie kongresy politologiczne i europeistyczne oraz seminaria i konferencje organizowane w Warszawie w języku angielskim z udziałem znamienitych zagranicznych badaczy (np. Tim Bale, Simon Bulmer, Aleks Szczerbiak) przez Grupę Brytyjskich Studiów Społeczno-Politycznych BRITANNIA.

W przyszłości chciałbym zająć się komparatystyką referendum niepodległościowych w ujęciu politologicznym, analizując je w dwóch kontekstach badawczych: stabilnych demokracji oraz procesów pokojowych i stabilizacyjnych.

5. OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

W okresie bezpośrednio po obronie rozprawy doktorskiej starałem się poszerzyć obszar własnych zainteresowań badawczych i podejmując się poszukiwania odpowiedzi na nowe pytania - wzbogacać aparat naukowy. Dotyczyło to zarówno opisywanej wyżej kwestii szkockiej, jak i eksploracji całkowicie nowych pól. W pewnym stopniu wynikało to z wewnętrznej ciekawości, potrzeby odmiany oraz rozwoju wszechstronności badawczej, ale także przeświadczenia, że warto podjąć się naukowo tematów bliższych lokalnej społeczności. Mowa tu o bliskości rozumianej przestrzennie, oraz jako możliwości, choćby ewentualnej, odniesienia wpływu na otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną.

5.1. Portret wyborczy Szczecina

Wiele moich publikacji dotyczyło projektu badawczego, który można zbiorczo określić budowaniem portretu wyborczego współczesnego Szczecina. Służyły one eksploracji zjawiska przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych. Ten element badań miał w zamierzeniach wykroczyć poza deskryptywne przedstawienie kolejnych elekcji, ale częściowo zweryfikować koncepcje teoretyczne stojące u podstaw tzw. efektu sąsiedztwa oraz efektu głosowania przyjaciół i sąsiadów. Poruszyłem również zjawisko tzw. głosowania podzielonego (*split-ticket voting*). Charakterystyka zachowań wyborczych szczecinian została także ujęta w szerszym układzie porównawczym zarówno w obrębie regionu, jak i innych dużych miast. Choć tematyka zachowań wyborczych jest szeroko badana w polskiej literaturze naukowej, wydaje się, że powyższe zagadnienia nie doczekały się wcześniej szerszej eksploracji. Można tu wymienić cztery publikacje:

17. T. Czapiewski, *Preferencje partyjne mieszkańców Szczecina – poparcie dla partii politycznych w wyborach do sejmu*, [w:] M. Drzonek (red.), *Szczecin, obywatel, samorząd*.

Przyczynek do retrospekcji 25 lat, Wydawnictwo Dante, Kraków–Szczecin 2015, s. 41–61.

18. T. Czapiewski, *Wybory samorządowe w Szczecinie. Lista kandydata czy kandydat partii?*, [w:] M. Kamola-Cieślik, Ł. Tomczak (red.) *Wybory samorządowe na Pomorzu Zachodnim w 2014 roku. Programy – kandydaci – kampanie*, Wydawnictwo Naukowe WH US Minerwa, Szczecin 2016, s. 113–127.
19. T. Czapiewski, *Mapa wyborcza Szczecina. Przestrzenne zróżnicowanie preferencji politycznych szczecinian w latach 2006–2015*, „Acta Politica Polonica” 2016, nr 2, t. 36, s. 21–34.
20. T. Czapiewski, *Efekt głosowania przyjacielsko-sąsiedzkiego w wyjaśnianiu zachowań wyborczych*, „Acta Politica Polonica” 2018, nr 4.

Piątą publikacją naukową jest tekst konferencyjny: T. Czapiewski, *Efekt głosowania przyjacielsko-sąsiedzkiego. Studium przypadku wyborów do Rady Miasta Szczecina w latach 2014 i 2018*, który do tej pory nie został oficjalnie opublikowany w żadnym czasopiśmie, ale rezultaty badań zostały upublicznione w formie dwóch wystąpień na konferencjach naukowych, a także na portalu internetowym Researchgate.net, a żywię nadzieję, że zrealizowane w jego ramach badania mają unikatowy charakter. Do ich przeprowadzenia wykorzystałem dane dotyczące miejsca zamieszkania ponad 750 kandydatów, a wszystkie obwody wyborcze w mieście uszeregowałem w układzie sąsiedzkim.

W wyniku badań wyborów sejmowych (**tekst nr 17**), stwierdziłem, że szczecinianie w wyborach sejmowych głosowali chętniej niż reszta obywateli na kandydatów partii o rodowodzie liberalnym. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku rywalizacja między stronnictwami prawicowymi i lewicowymi (postkomunistycznymi) miała wyrównany charakter. Wybory z 2005 r. rozpoczęły okres czterech elekcji pod znakiem dominacji Platformy Obywatelskiej (PO) w Szczecinie, choć skala zwycięstwa podlegała istotnym zmianom. Porównanie Szczecina do innych miast w Polsce prowadzi do konkluzji, że preferencje polityczne szczecinian są bardzo zbliżone do preferencji mieszkańców pozostałych dużych miast. W świetle przytoczonych argumentów obecne w potocznym dyskursie stwierdzenie o Szczecinie jako bastionie Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD) i PO uznałem za nie w pełni uzasadnione, zwłaszcza że jak udowodniono, poparcie dla SLD w latach dziewięćdziesiątych i PO w pierwszej dekadzie XXI wieku w elektoracie wielkomiejskim jest ujemnie skorelowane. Na popularność powyższego stwierdzenia wpłynęło prawdopodobnie również postrzeganie Szczecina zarówno w oderwaniu od innych wielkich miast, jak i w połączeniu z regionem Pomorza Zachodniego. Szczególnie w ostatniej

21

dekadzie XX wieku preferencje między regionem (część szczecińska i koszalińska) a jego stolicą były od siebie znacząco różne.

W badaniach wyborów lokalnych (**tekst nr 18**) wykorzystałem wskaźnik relatywnej efektywności kandydata (WREK), który był autorską adaptacją obecnego wcześniej w literaturze przedmiotu wskaźnika związku z zapleczem. Stwierdziłem, że jest on adekwatny do opisu i wyjaśnienia wyników partyjnych kandydatów na prezydentów miast. W kombinacji z innymi danymi ilościowymi i jakościowymi WREK może służyć do pełniejszego rozumienia wyborów lokalnych, gdy uwzględni się ich dualny charakter – spersonalizowany i partyjny zarazem.

Wybory prezydenta Szczecina wykazały w badaniach następującą charakterystykę: zazwyczaj znaczną rolę kandydatów bezpartyjnych oraz błędne decyzje partii politycznych dotyczące wyborów kandydatów prezydenckich. Związany z tym był stwierdzony wysoki poziom zjawiska głosowania podzielonego w trzech z czterech lokalnych elekcji. Przedstawiono również autorską propozycję typologii kandydatów w wyborach prezydentów miast.

Badając przestrzenny rozkład zachowań wyborczych w Szczecinie w okresie 2006–2015, stwierdziłem (**tekst nr 19**), że ogólny obraz rozmieszczenia i zróżnicowania zachowań wyborczych mieszkańców miasta jest stosunkowo stabilny. W badaniach wykorzystałem dane z obwodów wyborczych, które zagregowałem do poziomu osiedli, co z powodu m.in. czasochłonności dopasowania zmieniających się granic obwodów do granic osiedli nie było zgodne z moją wiedzą wcześniej realizowane. Zabieg ten pozwala jednak na lepsze wyjaśnienie i prezentację zjawiska przestrzennego zróżnicowania. Wspominany obraz rozmieszczenia i zróżnicowania zachowań wyborczych był ogólnie niezależny od rodzaju wyborów, które przecież istotnie różnią się ordynacją wyborczą czy sposobem prowadzenia kampanii i w związku z tym bywają odmiennie postrzegane przez obywateli. Czynnikiem różnicującym osiedla w największym stopniu w kwestii zachowań wyborczych była frekwencja. Choć jak wskazałem – zróżnicowanie wyników w obrębie miasta na poziomie osiedli jest statystycznie nieznaczne, tym większą uwagę zwraca fakt, że konkretna forma tego zróżnicowania ulega niewielkim zmianom w czasie. Wyjątkowo prezentowały się wyniki wyborów do rady miasta, co może mieć różne przyczyny: miasto podzielone jest w tych wyborach na pięć okręgów wyborczych z różnymi listami kandydatów oraz powiązanie z wyborami prezydenta miasta. Wyróżniłem również kategorię kandydatów silnie zlokalizowanych, którzy w obwodach wyborczych w swoim miejscu zamieszkania zdobywają

ogromną liczbę głosów (rekordowo nawet ponad 70% wszystkich głosów oddanych w obwodzie), co chciałbym badać szerzej w przyszłości w większej liczbie miast.

Na podstawie badań wyróżniłem istnienie trzech podstawowych typów osiedli w Szczecinie, różniących się strukturą zachowań wyborczych – tzn. zarówno preferencji partyjnych, jak i aktywnością wyborczą. Zwraca uwagę typ określony jako A obejmujący osiedla, które cechowały się niską frekwencją oraz wysokim poparciem dla list Prawa i Sprawiedliwości, oraz typ C, w którym występuje wysoka frekwencja oraz znaczne poparcie dla PO i Nowoczesnej w 2015 r. W ciągu badanego okresu nie można było dostrzec tendencji do narastania rozbieżności w terytorialnych rozkładach poparcia wyborczego. Porównując do badań prowadzonych w odniesieniu do Szczecina w latach dziewięćdziesiątych, można wyprowadzić wniosek, że występują istotne podobieństwa między mapą wyborczą Szczecina z lat 1991–2001 i mapą z lat 2006–2015.

W budowaniu portretu wyborczego Szczecina wykorzystałem również pojęcie „efekt głosowania przyjacielsko-sąsiedzkiego (P-S)”, które można zdefiniować jako preferowanie przez wyborców kandydatów zamieszkałych lub działających w ich okolicy. Zjawisko zostało szeroko opisane w literaturze zagranicznej, ale w Polsce nie spotkało się dotychczas z większym zainteresowaniem (**tekst nr 20**).

Pierwszym wnioskiem z badań na obszarze Szczecina podczas wyborów samorządowych w 2014 i 2018 r. jest stwierdzenie, że efekt głosowania przyjacielsko-sąsiedzkiego w badanym przypadku występuje powszechnie. Ogromna większość kandydatów uzyskuje lepsze wyniki w obwodzie zamieszkania. Zróznicowanie wyników głosowania w obwodach u kandydatów lokalnych jest wyraźnie większe niż u kandydatów niezamieszkałych na terenie okręgu wyborczego, co jest kolejnym potwierdzeniem występowania efektu. Terytorialny zasięg występowania efektu głosowania P-S jest jednak ograniczony. Stwierdziłem zjawisko, które można określić odwrotnością, a jednocześnie konsekwencją suburbanizacji – politycy początkowo zamieszkiwali w osiedlach śródmiejskich i startując w tym okręgu w wyborach, zmienili miejsce zamieszkania, utrzymując jednak pierwotny obszar aktywności wyborczej. Zaobserwowałem również, że istnieje swoista praktyka polityczna, która jest wyrazem przekonania, że efekt kolejności na liście w głosowaniu jest znacznie silniejszy niż efekt głosowania przyjacielsko-sąsiedzkiego.

Przeprowadzone badania potwierdzają silnie kontekstowy charakter efektu głosowania P-S. Owa premia za lokalność, którą stanowi efekt P-S, jest atrybutem wybranych terytoriów i wybranych kandydatów. Ta charakterystyka osiedli jest spójna, przejawia się zarówno na

poziomie obecności kandydatów lokalnych na listach, jak i wyników głosowania w miejscu zamieszkania oraz obwodach sąsiedzkich, a także trwała w czasie.

Kontekstowość efektu P-S ukazuje spadek jego intensywności ukazany przez wyraźnie obniżenie wartości wskaźników wśród kandydatów innych niż wybrani na radnych między wyborami 2014 i 2018 r. Wydaje się, że podwyższenie frekwencji, które łączono z intensywnością konfliktu politycznego, było prawdopodobną przyczyną. W liczbach bezwzględnych można uznać, że skala efektu P-S się nie zmniejszyła, premia za lokalność dotyczyła podobnej liczby głosów w obu wyborach, która jednak nie uległa wzrostowi mimo drastycznego wzrostu frekwencji. Drugą istotną zmianą mogącą wpłynąć na zmniejszenie wartości wskaźników, którymi opisywano w niniejszym tekście efekt P-S, jest istotne zmniejszenie liczby komitetów wyborczych, list kandydatów oraz samych kandydatów.

Zwróciłem w tym miejscu uwagę na problem identyfikacji z dzielnicą bądź osiedlem rozumianym jako „miasto w mieście”, poczucie tożsamości powiązane z określoną przestrzenią, ponieważ ludzie identyfikują się zazwyczaj z jednostkami terytorialnymi o wyraźnych granicach. W Szczecinie wydaje się, że dużo silniejsze jest poczucie identyfikacji z własnym domem, mieszkaniem czy całym miastem. Wyjątkiem od tej reguły są osiedla peryferyjne, odległe od centrum miasta, o zabudowie jednorodzinnej, powstałe na bazie wchłoniętych przez miasto wsi.

Badania spotkały się z dużym zainteresowaniem w środowisku lokalnym i miały prawdopodobnie wpływ na to, że Komisarz Wyborczy Szczecin I – sędzia Sądu Okręgowego Jacek Szreder 11 września 2018 r. powołał mnie na funkcję przewodniczącego Wojewódzkiej Komisji Wyborczej w Szczecinie.

5.2. Proces polityki publicznej

Przeszłe zaangażowanie zawodowe w administracji samorządowej (Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego) było inspiracją do podjęcia eksploracji w obszarze dyscypliny/subdyscypliny nauk o politykach publicznych. Podstawą do rozważań było pojęcie procesu politycznego czy konkretniej procesu polityki publicznej. Można tu wyróżnić osiem publikacji dotyczących kwestii teoretycznych i definicyjnych z uwzględnieniem różnych subdyscyplin obecnych nauk o polityce i administracji.

21. T. Czapiewski, *Agenda-setting w studiach europejskich*, [w:] J. Ruszkowski, L. Wojnicz (red.), *Teorie w studiach europejskich. W kierunku nowej agendy badawczej*, Instytut

- Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin–Warszawa 2012, s. 47–58.
22. T. Czapiewski, *Agenda-setting w politologii i w nauce o komunikowaniu*, [w:] A. Fulbiszewski (red.), *Odcienie public relations*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2012, s. 17–28.
23. T. Czapiewski, *Teoria wielostrumieniowości i jej przydatność w wyjaśnianiu procesu politycznego w Unii Europejskiej*, [w:] R. Podgórzeńska, D. Kowalewska (red.), *Polska w Unii Europejskiej. Wyzwania, możliwości, ograniczenia*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 27–38.
24. T. Czapiewski, *The Advocacy Coalition Framework after a quarter century. Explaining the Policy Process*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2013, t. 40, s. 47–61.
25. T. Czapiewski, *Pojęcie analizy sieci polityki wobec rozwoju Multi-level Governance*, [w:] J. Ruszkowski, L. Wojnicz (red.), *Multi-level Governance w Unii Europejskiej*, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin–Warszawa 2013, s. 107–120.
26. T. Czapiewski, *Reconciling incrementalism with policy change. The punctuated equilibrium theory in political science*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2015, nr 48, s. 37–50.
27. T. Czapiewski, *Proces polityczny – od decyzji do teorii polityki (publicznej)*, [w:] R. Podgórzeńska, J. Ruszkowski (red.), *Teoria i praktyka. Perspektywa szczecińskich politologów*, Wydawnictwo Naukowe WH US Minerwa, Szczecin 2015, s. 11–26.
28. T. Czapiewski, „Wydarzenie skupiające” jako pojęcie naukowe w obszarze teorii polityki, [w:] H. Ćwięk, A. Zasuń (red.), *Współczesne zagrożenia a polityka publiczna*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2015, s. 87–100.

Mowa tu o procesie politycznym (*policy process*), który odnosi się do mechanizmów kształtowania polityki publicznej (rządowej). Pojęcie definiowane jest najczęściej jako przebieg regularnie po sobie następujących faktów politycznych pozostających ze sobą w związku przyczynowo-skutkowym. W odniesieniu do procesu politycznego kilka teorii uzyskało w ciągu ostatnich 20–30 lat szczególnego znaczenia, co widoczne jest zarówno w doborze teorii na potrzeby opracowań o charakterze podręcznikowym, cytowalności, jak również liczbie prowadzonych na ich podstawie badań empirycznych. Można tutaj wymienić m.in. teorię wielostrumieniowości, teorię sieci politycznych, teorię koalicji rzeczniczych oraz teorię punktualizmu (przerywanej równowagi), którym poświęciłem wiele publikacji (**teksty nr 23, 24, 25 i 26**). Szczególną uwagę zwróciłem na stanowienie agendy (*agenda setting*), która w podstawowym rozumieniu w naukach politycznych traktowana jest jako pierwszy etap procesu politycznego, zwany także etapem inicjowania (**teksty nr 21 i 22**). Stwierdziłem, że w naukach politycznych *agenda-setting* rozumiana jest w sposób szerszy niż w przypadku

nauki o komunikowaniu – jako termin przydatny do opisu rzeczywistości procesu politycznego, wyjaśniania sposobu oraz treści decyzji politycznych. Jego użycie nie implikuje hipotezy o jakimkolwiek kierunku oddziaływania pomiędzy poszczególnymi rodzajami agendy, jak ma to miejsce w naukach o komunikowaniu.

Wykorzystanie badań nad stanowieniem agendy pozwoliłoby na pełniejsze wyjaśnienie i zrozumienie istoty procesu politycznego w obrębie Unii Europejskiej, w szczególności poprzez jego odformalizowanie i holistyczne ujęcie. Szczególnie istotne wydaje się zjawisko tzw. poszukiwania ośrodka decyzyjnego (*venue-shopping*) oraz *framingu* – to ostatnie było już szerzej opisywane w polskiej literaturze naukowej, ale głównie w ramach nauki o komunikowaniu.

Opisywana teoria wielostrumieniowości Johna Kingdona odnosi się głównie do stanowienia agendy, rozumianego jako organizowanie hierarchii politycznej ważności w środowisku konkurujących informacji, interesów, kwestii, idei przy ograniczonych zdolnościach przetwarzania informacji. Tytułowe „strumienie”, które przepływają przez system polityczny, to problemy, polityki szczegółowe (*policies*) i polityka (*politics*). Teoria, której najczęściej zarzuca się ogólnikowość i nienaukowość, może być zaadaptowana na potrzeby wyjaśniania unijnego procesu politycznego, ale wymaga dekontekstualizacji, której kilkanaście przykładów wskazałem (**tekst nr 23**). Mówiąc o politycznych problemach, warto wskazać na pojęcie „wydarzenie skupiające” (*focusing event*), które rozumiem (jest to zmodyfikowana wersja definicji Thomasa Birklanda) jako rzadkie wydarzenie o ograniczonym czasie trwania, mające szkodliwy przebieg wskazujący na istnienie problemu, wywołujące istotną reakcję władz publicznych zgodnie z oczekiwaniami opinii publicznej lub mediów (**tekst nr 28**).

5.3. Bezpieczeństwo wodne

Podjąłem także próbę zagłębienia się w obszar polityk szczegółowych, sektorowych w zakresie polityki publicznej, koncentrując się w głównej mierze na mało znanym obszarze polityki bezpieczeństwa na obszarach wodnych, która doczekała się odrębnej regulacji w formie Ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych. Temat nie zawsze jest traktowany z należytą powagą w środowisku nauk społecznych, choć utonięcia należą w Polsce i na świecie do najpowszechniejszych przyczyn śmierci gwałtownej (obok wypadków w ruchu drogowym, samobójstw i zabójstw). Można zaliczyć do tej kategorii osiem publikacji, z których chciałbym wyróżnić dwie – wskazane w pkt 29 i 30. Tekst nr 29 napisany we współpracy z dr. Tomaszem Zalewskim został

opublikowany w czasopiśmie „Journal of Coastal Research”, które było uwzględnione na liście A MNiSW, w roku publikacji miało Impact factor 0.980 i jest ujęte w bazach Web of Science (WoS) wydawanych przez firmę Thomson Reuters (poprzednio: Filadelfijski Instytut Informatyki Naukowej). W tekście nr 30 podjąłem próbę całościowej oceny polityki sektorowej z uwzględnieniem procesu jej kreacji przy wykorzystaniu koncepcji teoretycznych i modeli, a liczne uwagi mogą być traktowane jako rekomendacje o znaczeniu praktycznym. W ramach badań przeprowadziłem m.in. wiele wywiadów eksperckich, które stały się istotnym źródłem dla powstania pracy.

29. T. Zalewski, T. Czapiewski, *The impact of the processes associated with risk assessment and categorization of bathing waters on the water safety system development on Polish Baltic coast in terms of new regulations*, „Journal of Coastal Research” 2014, vol. 70, s. 551–555.
30. T. Czapiewski, *Regulacja w celu deregulacji. Polityka bezpieczeństwa obszarów wodnych w Polsce*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2016, nr 21, s.160-174.
31. T. Czapiewski, *Samorząd województwa jako uczestnik systemu bezpieczeństwa wodnego*, [w:] T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne w województwie zachodniopomorskim*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2012, s. 34–44.
32. T. Czapiewski, *Audyt i kategoryzacja kąpielisk w województwie zachodniopomorskim jako przykład aktywności na rzecz profilaktyki bezpieczeństwa*, [w:] T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Profilaktyka bezpieczeństwa publicznego w województwie zachodniopomorskim*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2014, s. 97–108.
33. T. Czapiewski, *Auditprozess der Badeorte aus der rechtlichen Perspektive und öffentlicher Politik*, [w:] T. Zalewski (red.), *Moderne Verwaltung der Sicherheit im Bereich des Grenzwassers von Polen und Deutschland*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2013, s. 7–14.
34. T. Czapiewski, *Od rewolucji do pilotażu. Polska polityka metropolitalna w świetle prac nad ustawą o związkach metropolitalnych*, [w:] T. Czapiewski, J. Piątek, R. Podgórzńska, S. Stempiński (red.), *Szczeciński Obszar Metropolitalny. Bezpieczeństwo, rozwój, funkcjonowanie*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2016, s. 25–38.
35. T. Czapiewski, *Strategie w polityce publicznej na przykładzie szkolnictwa wyższego w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego*, [w:] T. Czapiewski, Sz. Stempiński (red.), *Absolwent na rynku pracy Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s.112–122.

Wspominany tekst nr 30 był zwięźczeniem dłuższego okresu badań, w tym bardziej wycinkowych analiz, przytaczanych we wcześniej opublikowanych tekstach (nr 29, 31, 32 i 33) z wykorzystaniem aparatu pojęciowego częściowo zdefiniowanego w tekstach określonych w poprzedniej części autoreferatu. Tekst był analizą funkcjonowania określonego

wycinka polityki publicznej po czterech pełnych latach obowiązywania nowej ustawy. W konsekwencji stwierdziłem, że efektem wprowadzenia opisywanej ustawy i aktów wykonawczych, a w szczególności przyjętej praktyki wykładni przepisów przez MSWiA, stała się deregulacja i komercjalizacja badanej dziedziny polityki publicznej. Organom państwa brakowało odpowiednich zasobów do realizowania funkcji nadzorczej lub choćby koordynującej. Widoczne było to w szczególności w trzech kwestiach: działalności nowo powstałych podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego, zapewnienia bezpieczeństwa przez zarządzającego obszarem wodnym (najczęściej tym podmiotem jest gmina) oraz działalności szkoleniowej instruktorów spoza Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Sytuacji nie poprawiła często nieczytelna demarkacja obowiązków pomiędzy podmiotami publicznymi – samorzady różnych szczebli, policję, stacje sanitarno-epidemiologiczne, straż pożarną oraz ministerstwa.

Ustawa przeniosła obowiązki bez tworzenia spójnego systemu finansowania i wprowadziła system konkurencji cenowej bez sprawnego systemu kontroli przestrzegania wymogów przez podmioty uprawnione i zarządzających obszarami wodnymi. Rosnący udział podmiotów prywatnych – osób fizycznych czy spółek cywilnych działających dla zysku, pozwala mówić o zjawisku komercjalizacji. Był to też przykład deregulacji *de facto*, czyli instytucje państwa wycofują się realnie z działalności lub nadzoru nad pewnym obszarem funkcjonowania społeczeństwa i deregulacji funkcjonalnej, gdy mimo wprowadzenia nowej regulacji uwolniono i odregulowano system w pewnym zakresie. Zmiany te przyniosły obniżenie kosztów po stronie zarządzających (gmin), ale jednocześnie można zaryzykować globalną ocenę, że doszło do obniżenia poziomu bezpieczeństwa osób przebywających na obszarach wodnych. Ostatecznie stwierdziłem, że ustawa nie była przejawem żadnej spójnej koncepcji bezpieczeństwa obszarów wodnych i trudno na jej podstawie odtworzyć cele ustawodawcy.

W związku z tym tematem badawczym pełniłem funkcję eksperta strony samorządowej na spotkaniach Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu dotyczących prac nad rozporządzeniami wykonawczymi do ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych. Zostałem też członkiem Zespołu Roboczego do spraw bezpieczeństwa publicznego przy Konwencie Marszałków Województw RP (jako jedyny ówczesnie członek zespołu roboczego niezajmujący stanowiska kierowniczego). Z zakresu regulacji dotyczących bezpieczeństwa wodnego przeprowadziłem wykład na odprawie komendantów powiatowych Policji województwa zachodniopomorskiego 17 czerwca 2014 r. w Wałczu.

5.4. Bezpieczeństwo wewnętrzne

Kolejny wątek badawczy, powiązany z poprzednim, stanowi szerzej definiowany obszar bezpieczeństwa wewnętrznego. Do tego obszaru można przyporządkować pięć rozdziałów w monografiach naukowych, cztery redakcje naukowe monografii (we współpracy), szesnaście haseł leksykonowych, jedną recenzję pracy opublikowaną w czasopiśmie (14 pkt z listy B według stanu na koniec 2018 r.) oraz dwa sprawozdania z konferencji opublikowane w czasopiśmie. Cechą wspólną poniższych publikacji jest, po pierwsze, ich związek zarówno w obszarze treści, jak i mechanizmu powstania z praktyką funkcjonowania jednostek administracji samorządowej oraz policji; po drugie, nakierowanie na wykorzystanie podczas zajęć dydaktycznych w ramach najpopularniejszych w Instytucie Politologii i Europeistyki kierunków studiów: bezpieczeństwa wewnętrznego oraz bezpieczeństwa narodowego. Celom związanym ze wsparciem procesu dydaktycznego służył w szczególności cykl monografii zbiorowych (teksty nr 41, 43 i 44) wydany w latach 2012–2014. W pracach obecni byli badacze i przedstawiciele licznych instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne. Publikacja nr 42 była wynikiem udziału w projekcie realizowanym przez Komendę Wojewódzką Policji w Szczecinie.

36. T. Czapiewski, *Terroryzm samotnych wilków – mediatyzacja i odpolitycznienie?* [w:] T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Profilaktyka bezpieczeństwa publicznego w województwie zachodniopomorskim*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2014, s. 121–134.
37. T. Czapiewski, *Individual Terrorism as a Modern Form of Terrorist Threat*, [w:] M. Cupryjak, T. Czapiewski, M. Jaształ (eds.), *Countermeasures Against Threats and Results of Terrorist Attacks in the Context of Świnoujście LNG Terminal Security*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2013, s. 339–348.
38. T. Czapiewski, *Jednostka administracji publicznej wobec zagrożenia terrorystycznego na przykładzie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego*, [w:] W. Kustra (red.), *Administracja Publiczna i Siły Zbrojne w Systemie Bezpieczeństwa Narodowego na Obszarach Morskich*, Stowarzyszenie Wspólnot Obronnych, Koszalin 2013, s. 65–77.
39. T. Czapiewski, *Regionalna polityka bezpieczeństwa na przykładzie Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego*, [w:] J. Piątek, R. Podgórsańska, S. Stempiński (red.), *25 lat samorządu z perspektywy Szczecina. Doświadczenia i wyzwania*, Volumina, Szczecin 2015, s. 267–295.
40. T. Czapiewski, *Zapobieganie przestępczości – podejście sytuacyjne*, [w:] T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego w województwie zachodniopomorskim. Diagnoza i profilaktyka*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2013, s. 139–149.
41. T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne w województwie zachodniopomorskim*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2012, 154 s.

42. M. Cupryjak, T. Czapiewski, M. Jaształ (eds.), *Countermeasures Against Threats and Results of Terrorist Attacks in the Context of Świnoujście LNG Terminal Security*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2013, 267 s.
43. T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego w Województwie Zachodniopomorskim. Diagnoza i profilaktyka*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2013, 155 s.
44. T. Czapiewski, M. Sikora (red.), *Profilaktyka bezpieczeństwa publicznego w województwie zachodniopomorskim*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2014, 137 s.
45. W. Fehler, J. Piątek, R. Podgórzeńska (red.), *Leksykon bezpieczeństwa wewnętrznego*, Wydawnictwo Naukowe WH US Minerwa, Szczecin 2017, hasła: Antropometria kryminalistyczna, s. 29–31; Badanie pisma, s. 35–37; Daktyloskopia, s. 146–148; DNA, s. 151–155; Kryminalistyka, s. 270–273; Kryminologia, s. 274–276; Mechanoskopia, s. 309–311; Media wobec przestępczości, s. 311–314; Oględziny, s. 362–364; Osmologia, s. 370–372; Przesłuchanie, s. 460–463; Sekta, s. 528–530; Ślady biologiczne, s. 603–606; Teorie kryminologiczne, s. 614–618; Traseologia, s. 678–680; Wiktymologia, s. 722–725.
46. Recenzja. *The Identity of Security Studies, Book Review*: Stanisław Sulowski (ed.), *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015 (217 s.), „Polish Political Science Yearbook” 2016, vol. 45, s. 429–432.
47. Sprawozdania: T. Czapiewski, *Report on the Scientific Conference „Świnoujście LNG Terminal and the energy security of the region and Poland”*, „Polish Political Science Yearbook” 2014, t. 43, s. 421–424; T. Czapiewski, *Sprawozdanie z konferencji naukowej „LNG w Świnoujściu a bezpieczeństwo energetyczne regionu i Polski”*, Szczecin, 13–14 listopada 2013, „Studia Orientalne” 2014, nr 1, t. 5, s. 263–268.

Za najistotniejszą z perspektywy badawczej uznaję analizę zjawiska terroryzmu indywidualnego przy wykorzystaniu aparatu pojęciowego nauk o polityce i nauk o komunikowaniu (**teksty nr 36 i 37**). Zaproponowałem przyjęcie umiarkowanie szerokiej definicji zjawiska z podkreśleniem podziału na terroryzm indywidualny właściwy oraz sieciowy. Stwierdziłem, że rozpowszechnienie terroryzmu samotnych wilków prowadziło na płaszczyźnie medialnej i publicznej do indywidualizacji genezy terroryzmu. Osłabia to intensywność i skalę reakcji ze strony instytucji publicznych oraz społeczeństwa. Dostrzegłem, że w związku z transformacją mediów zmieniła się ich funkcja wobec terroryzmu. Do katalogu nowych funkcji można zaliczyć m.in. definiowanie przez media wydarzeń w trakcie zamachu lub stworzenie przestrzeni do łatwej i masowej radykalizacji. Media społecznościowe mogą prowadzić czasem do „umasowienia” działań wykrywających, a także stanowić skuteczne źródło pozyskiwania umiejętności oraz instrumentów pozwalających na przeprowadzenie zamachu. Media mogą sprzyjać również terroryzmowi indywidualnemu przez wywoływanie efektu naśladownictwa. Łatwość zarówno w kreowaniu treści dla informacji medialnych przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii, jak i ich

rozpowszechniania przyczynia się do zwiększenia efektu psychologicznego działań samotnych wilków.

5.5. Pozostałe osiągnięcia (badawczo-naukowe)

Ostatnia grupa tekstów nie jest już jednorodna. Do pozostałych publikacji, które m.in. z powodu multidyscyplinarnego charakteru nie dają się łatwo zaklasyfikować do wcześniej wymienionych tematów przewodnich, można zaliczyć pięć redakcji naukowych monografii (we współpracy, w tym cztery ujęte w ministerialnym wykazie wydawnictw), dwa artykuły w czasopiśmie (12 i 9 pkt z listy B według stanu na koniec 2018 r.) oraz cztery rozdziały w monografiach naukowych (w tym dwa ujęte w ministerialnym wykazie wydawnictw z 2019 r.)

W mojej opinii w tym katalogu warto zwrócić uwagę na dwa teksty dotyczące Ruchu Palikota (teksty **nr 48 i 49**), w których wykorzystałem badania wyników wyborczych na poziomie obwodów wyborczych, co pozwoliło na potwierdzenie podobieństwa elektoratów Ruchu z 2011 r. oraz Pawła Kukiza i jego formacji politycznej podczas wyborów z 2015 r. Uwzględniłem w nich także dane jakościowe, które uzyskałem poprzez badania forów internetowych, grup w serwisach społecznościowych Facebook i Twitter, co pomogło w procesie wyjaśnienia zmiany preferencji wyborczych elektoratu Ruchu po 2011 r.

48. T. Czapiewski, *Ruch Palikota – medialna wydmuszka czy programowa rewolucja*, [w:] M. Drzonek (red.), *Polityka i media – zapiski powyborcze 2011*, Wydawnictwo Dante, Kraków 2012, s. 65–80.
49. T. Czapiewski, *Medialna wydmuszka. Analiza procesu politycznego upadku partii Janusza Palikota*, [w:] M.M. Brzezińska, M. Jarentowski, P. Matuszewski (red.), *Wybory prezydenckie i parlamentarne w Polsce w 2015 roku. Podobieństwa, różnice i wzajemne oddziaływanie*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2016, s. 11–28.

Można też wskazać tekst, którego podjęcie było w dużym stopniu wynikiem moich pozazawodowych zainteresowań (tekst **nr 50**), a miał on na celu analizę zdarzeń, które ilustrowały relacje sportu z polityką. Mowa tu o sytuacji z 2016 r., kiedy amerykański futbolista Colin Kaepernick zdecydował się na protest w trakcie odgrywania hymnu Stanów Zjednoczonych, co spotkało się z ostrą reakcją prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa, a dalej sporem na szczeblu ogólnokrajowym.

50. T. Czapiewski, *Sport jako arena politycznego konfliktu. Donald Trump przeciwko lidze futbolu amerykańskiego*, „Przełęcz Zachodni” 2018, nr 4, s. 147–162.

Monografia zbiorowa *Studia europejskie w Polsce* (tekst nr 52) była w dużym stopniu pokłosiem naukowego spotkania, jakie miało miejsce podczas II Ogólnopolskiego Kongresu Europeistyki, który odbył się w Szczecinie w 2017 r. Struktura pracy zainspirowana była w pierwszym rzędzie sprofilowaniem dyscyplinowym tekstów: politologicznym, ekonomicznym oraz z obszaru polityk publicznych. Jako specjalną kategorię potraktowano teksty poświęcone kierunkom rozwoju wybranych aspektów integracji europejskiej. Część tekstów była poświęcona zagadnieniom związanym z brexitem, a w ten sposób powiązana z tematem osiągnięcia badawczego.

51. A. Staszczuk, T. Czapiewski (red.), *Międzynarodowe role Unii Europejskiej – wybrane aspekty*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2011, 270 s.
52. T. Czapiewski, M. Smoługa (red.), *Studia europejskie w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2018, 330 s.

Pozostałe publikacje dotyczą miasta i regionu, w którym prowadzę działalność badawczą i popularyzatorską, choć już nie tylko w kontekście wyborczym. Lokalną, ale szczególnie rolę odgrywa cykl monografii pod nazwą zbiorczą *Kronika Szczecina*, o ponad trzydziestoletniej tradycji. Kronika poświęcona jest działalności samorządu lokalnego i poszczególnym dziedzinom życia miasta oraz jego dziejom, przy wykorzystaniu perspektywy historycznej, politologicznej i socjologicznej. Miałem zaszczyt we współpracy z dziekan Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego dr hab. Urszulą Chęcińska prof. US kierować w roli redaktora przygotowaniem tomów za lata 2016 i 2017, gdy na emeryturę odszedł prof. dr hab. Kazimierz Kozłowski, poprzedni redaktor naczelny Kroniki. Aktualnie pracujemy nad edycją Kroniki za rok 2018, do której przygotowuję tekst dotyczący ostatnich wyborów samorządowych. Odrębne teksty poświęciłem umocowaniu samorządu województwa oraz działalności trzeciego sektora w macierzystym województwie. Brałem również udział w przygotowaniu publikacji zbiorowej dotyczącej Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

53. T. Czapiewski, *Organizacje pozarządowe na Pomorzu Zachodnim po 1989 roku*, [w:] A. Makowski, A. Chlebowska (red.), *Od idei samorządności do samorządu. Aktywność obywatelska na Pomorzu Zachodnim od XIX do XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2011, s. 359–384.
54. T. Czapiewski, *Polski samorząd województwa w Unii Europejskiej po Traktacie Lizbońskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica” 2012, nr 25, s. 65–79.
55. T. Czapiewski, S. Stempiński (red.), *Absolwent na rynku pracy Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, 256 s.

56. T. Czapiewski, *Szczeciński Obszar Metropolitalny. Geneza, stan obecny, kierunki rozwoju*, [w:] T. Czapiewski, J. Piątek, R. Podgórska, S. Stempiński (red.), *Szczeciński Obszar Metropolitalny. Bezpieczeństwo, rozwój, funkcjonowanie*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2016, s. 9–23.
57. T. Czapiewski, J. Piątek, R. Podgórska, S. Stempiński (red.), *Szczeciński Obszar Metropolitalny. Bezpieczeństwo, rozwój, funkcjonowanie*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2016, s. 9–23.
58. U. Chęcińska, T. Czapiewski (red.), *Kronika Szczecina 2016*, Wydawnictwo Naukowe WH US, Szczecin 2017, 271 s.
59. U. Chęcińska, T. Czapiewski (red.), *Kronika Szczecina 2017*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2018, 272 s.

W okresie bezpośrednio po obronie rozprawy doktorskiej wydałem publikację będącą zaktualizowaną i zmodyfikowaną wersją rozprawy doktorskiej:

60. T. Czapiewski, *Kształtowanie się systemu politycznego Szkocji*, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2011, 320 s.

Wszystkie wymienione wyżej pozycje naukowe zostały opublikowane po otrzymaniu stopnia doktora. Nie zawarłem tutaj pozycji opublikowanych przed tym faktem (łącznie 13, w tym trzy artykuły w czasopiśmie, dziewięć rozdziałów w monografiach zbiorowych oraz jedna redakcja naukowa monografii), a także tych niemających według mnie waloru naukowego oraz pozycji stanowiących tłumaczenia wymienionych wyżej tekstów.

W opisywanym okresie wygłosiłem 47 referatów podczas konferencji lub seminariów naukowych. Siedem referatów zostało wygłoszonych w języku angielskim, czternaście konferencji miało status międzynarodowy, 24 odbyły się poza macierzystym Szczecinem. W ramach II Ogólnopolskiego Kongresu Europeistyki zorganizowałem także wspólnie z dr hab. Bartłomiejem Toszkiem panel naukowy: „Poszukując interpretacji brexitu. Przyczyny, przebieg i skutki zjawiska”, w którym uczestniczyło dwunastu naukowców reprezentujących osiem jednostek naukowych, a podczas „UACES: 47th Annual Conference” wspólnie z MA Paulem Andersonem (Canterbury Christ Church University) panel „Moving (too) Fast or Going Nowhere? – Constitutional Politics in Multinational States”.

Od 2009 r. jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (PTNP), a od 2015 r. członkiem Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich (PTSE). W 2016 r. zostałem członkiem International Political Science Association (IPSA), a w 2017 r. członkiem University Association for Contemporary European Studies (UACES). W PTNP oddział Szczecin w latach 2011–2013 byłem skarbnikiem, od 2013 r. jestem wiceprezesem. W 2016 r.

byłem delegatem i brałem udział w Walnym Zgromadzeniu PTNP. W PTSE pełnię funkcję członka Sądu Koleżeńskiego.

Od momentu powstania w 2010 r. pełnię funkcję sekretarza redakcji w czasopiśmie naukowym „Reality of Politics. Estimates-Comments-Forecasts” (7 pkt na liście B). W latach 2012–2017 pełniłem funkcję redaktora tematycznego w czasopiśmie „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Acta Politica” (9 pkt). W tym okresie pełniłem funkcję recenzenta artykułów zgłoszonych w czasopismach „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, „Studia Europejskie” oraz „Przegląd Zachodni” (odpowiednio 14, 12 i 12 pkt).

W ostatnich dwóch latach szerzej zacząłem umieszczać pełne wersje swoich tekstów na portalach Researchgate i Academia.edu (aktualnie 22 teksty w pełnym dostępie), mają one w dniu 15 kwietnia 2019 r. odpowiednio 1293 i 1769 pobrań.

Publikację monograficzną *Kształtowanie się systemu politycznego Szkocji* w 2013 r. umieściłem w pełnym darmowy dostępie na serwisie Google Books. Według danych z 15 kwietnia 2019 r. z serwisu wydawniczego Google książka miała 14 557 odwiedzin, podczas których przeczytano łącznie 190 378 stron.

Jako członek komitetu organizacyjnego byłem zaangażowany w przygotowanie i przeprowadzenie dziesięciu konferencji naukowych:

1. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Terminal LNG w Świnoujściu a bezpieczeństwo energetyczne regionu i Polski”, Szczecin–Świnoujście, 13–14 listopada 2013 r., komitet organizacyjny.
2. Konferencja naukowa „25 lat samorządu z perspektywy Szczecina. Doświadczenia i wyzwania”, Szczecin, 26 maja 2015 r., komitet organizacyjny, moderator.
3. Konferencja naukowa „Polska wobec globalnych wyzwań. Perspektywa szczecińskiej politologii”, Szczecin, 22 października 2015 r., komitet organizacyjny.
4. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Polityka lokalnie”, Szczecin, 21–22 kwietnia 2016 r., komitet organizacyjny.
5. VIII Ogólnopolskie Warsztaty Europeistyczne dla Doktorantów i Habilitantów, Szczecin 25–26 września 2017 r., wiceprzewodniczący komitetu organizacyjnego.
6. II Ogólnopolski Kongres Europeistyki „Państwo w Unii Europejskiej”, Szczecin 26–28 września 2017 r., wiceprzewodniczący komitetu organizacyjnego.
7. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „System miasta – miasta w systemie”, Szczecin, 1–2 czerwca 2017 r., komitet organizacyjny, moderator debaty.

8. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „System miasta – miasta w systemie”, Szczecin, 25 maja 2018 r., komitet organizacyjny.
9. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Socjotechnika w polityce”, Szczecin, 12–13 czerwca 2018 r., komitet organizacyjny, komitet naukowy, moderator panelu.
10. V Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Polityka lokalnie”. Podtytuł: „Wybory 2018 – nowe reguły, analiza wyników, konsekwencje dla polityk publicznych”, Szczecin, 11–12 kwietnia 2019 r., komitet organizacyjny.

Pięciokrotnie podczas tych konferencji pełniłem funkcję moderatora panelu. W szczególności w opisanym katalogu konferencyjnym chciałbym wyróżnić jedno przedsięwzięcie: II Ogólnopolski Kongres Europeistyki „Państwo w Unii Europejskiej”, który odbył się w Szczecinie 26–28 września 2017 r., pełniłem wówczas funkcję wiceprzewodniczącego komitetu organizacyjnego. Kongresowi towarzyszyła wizyta patrona honorowego: Prezydenta RP Andrzeja Dudy oraz tzw. Dialog Obywatelski z udziałem komisarz Elżbiety Bieńkowskiej. Trzydniowe wydarzenie zgromadziło ponad 400 badaczy reprezentujących ponad 60 uczelni z kraju i ze świata. Do moich zadań należało: przygotowanie i obsługa systemu rejestracyjnego dla uczestników Kongresu, przygotowanie i aktualizacja strony internetowej Kongresu (adres: kongreseuropeistyki.whus.pl), przygotowanie szczegółowego programu Kongresu, przygotowanie publikacji książkowej (wraz z drem Mateuszem Smolagą) pn. Przewodnik dla uczestników Kongresu, komunikacja mailowa z uczestnikami poprzez oficjalny adres mailowy Kongresu, stała weryfikacja listy uczestników oraz stanu opłat, całościowa koordynacja Dialogu Obywatelskiego z udziałem komisarz Komisji Europejskiej Elżbiety Bieńkowskiej w ramach Kongresu, udział w organizacji wizyty Prezydenta RP Andrzeja Dudy podczas Kongresu, zebranie i weryfikacja artykułów do publikacji pokongresowej, przygotowanie relacji prasowych z wydarzenia.

Zostałem zaproszony przez Paula Andersona, doktoranta Canterbury Christ Church University w Wielkiej Brytanii, do współorganizacji panelu pod nazwą „Moving (too) Fast or Going Nowhere? – Constitutional Politics in Multinational States”. Chair/Discussant: John O’ Brennan w ramach konferencji UACES: 47th Annual Conference, 4–6 September 2017, Krakow. W panelu brał udział m.in. dr Soren Keil, wybitny badacz procesów decentralizacyjnych.

Jako członek komitetu organizacyjnego i wiceprezes PTNP Szczecin byłem zaangażowany w przygotowanie pięciu seminariów naukowych organizowanych przez PTNP Szczecin w ramach cyklu Obserwatorium Polityki. Jest to inicjatywa mająca na celu integrację środowiska politologicznego w Szczecinie i stworzenia platformy debaty naukowej

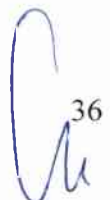
w odniesieniu do aktualnych wydarzeń politycznych oraz prezentacji własnych projektów badawczych:

1. „Sytuacja w kraju i w regionie po wyborach samorządowych”, 4 grudnia 2014 r.
2. „Oblicza kampanii prezydenckiej. Powyborcze reminiscencje”, 18 czerwca 2015 r.
3. .
4. „Scena polityczna w Polsce – powyborcze refleksje”, 28 stycznia 2016 r.
5. „Polski system partyjny i perspektywy jego rozwoju w 2018 roku”, 26 kwietnia 2018r.
6. „Polska scena polityczna wobec zagrożeń bezpieczeństwa państwa – wieloaspektowość problemu”, 20 grudnia 2018 r.

Miałem okazję występować w roli moderatora konferencji naukowej organizowanej przez Komendę Wojewódzką Policji w Szczecinie pt. „Dywersyfikacja dostaw źródeł energii jako podstawowy element bezpieczeństwa państwa”, 23–24 listopada 2016 r., Międzyzdroje/Terminal LNG im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego. Byłem też moderatorem debaty w której uczestniczyli: prezydent Szczecina Piotr Krzystek, prezydent Gorzowa Wielkopolskiego Jacek Wójcicki oraz poseł na Sejm RP Artur Szałabawka – członek parlamentarnego zespołu ds. Miast Polskich w ramach konferencji „System miasta, miasta w systemie”, która odbyła się 23 maja 2017 r. w Szczecinie.

W ramach współpracy międzynarodowej prowadziłem wykłady (8h) w Cergy Pontoise University (Francja) 18–24 czerwca 2013 r. w ramach programu LP-Erasmus Teaching Mobility (STA). Jako wydziałowy koordynator podpisałem 39 umów o współpracy międzynarodowej z partnerami zagranicznymi. Prowadziłem zajęcia dla studentów przyjeżdżających w ramach programu Erasmus i Erasmus Plus przez cały badany okres (2011–2019).

W ostatnim czasie starałem się szerzej wykorzystywać możliwości powiększenia zakresu swoich kompetencji badawczych, uczestnicząc w takich szkoleniach jak: „ArcGis – szkolenie podstawowe”, dr Andrzej Giza, mgr Paweł Terefenko (30 h, maj/czerwiec 2017, Szczecin); „Komputerowe wspomaganie badań jakościowych”, Fundacja Naukowa im. Floriana Znanieckiego, dr Jakub Niedbalski (18 listopada 2017, Poznań), „Prawo autorskie w uczelni” Europejskie Forum Prawa i Edukacji (15 grudnia 2017, Szczecin); „Crime Analysis & Modeling with Crimestat IV”, prof. Michael Leitner (14-15 lutego 2018, Szczecin). W przyszłości chciałbym uczestniczyć w Szkole Letniej ECPR, mógłbym wówczas rozwinąć umiejętności statystyczne, w szczególności nauczyć się języka programowania R w zakresie przydatnym do stosowania w naukach społecznych.

36

Pełniłem funkcję wykonawcy w projekcie badawczym KWP Szczecin pn. „Przeciwdziałanie zagrożeniom i skutkom zamachów terrorystycznych w aspekcie bezpieczeństwa obiektów w rejonie Gazoportu w Świnoujściu” (numer HOME/2011/CIPS/AG/4000002100), na podstawie umowy 9/CIPS/D1/2013 realizowałem następujące zadania w 2013 r.: zebranie referatów i materiałów pokonferencyjnych, opracowanie referatów, przygotowanie wstępu i podsumowania, złożenie publikacji. Projekt był dofinansowany ze środków Komisji Europejskiej – Dyrekcji Generalnej do spraw Wewnętrznych w ramach programu Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa

W ramach działalności naukowej realizowałem granty wewnętrzne w ramach dotacji dla młodych naukowców i doktorantów:

- Regiony Unii Europejskiej w procesach decydowania politycznego (2012)
- Analiza teorii procesu politycznego w kontekście referendum niepodległościowego w Szkocji (2013)
- Proces kształtowania polityki publicznej – uwarunkowania teoretyczne i obszarowe (2014)
- Polityka publiczna a politologia – uwarunkowania teoretyczne (2015)
- Wyzwania współczesnych systemów politycznych – tendencje odśrodkowe i zagrożenia bezpieczeństwa (2016)

5.6. Pozostałe osiągnięcia (dydaktyczne)

W 2018 r. otrzymałem nagrodę JM Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego za szczególne osiągnięcia dydaktyczne.

W obszarze pracy dydaktycznej wielkim wyróżnieniem była dla mnie nagroda Mentora Wydziału Humanistycznego w 2015 r., która przyznana jest na podstawie głosowania studentów dla, ich zdaniem, najlepszego wykładowcy (z grona około 200). Podczas ostatniej ewaluacji studenckiej przeprowadzanej w maju 2018 r. otrzymałem średnią ocen 4,95 (w skali od 1–5). Zostałem nominowany do nagrody nauczyciel akademicki roku w województwie zachodniopomorskim w konkursie prowadzonym przez „Głos Szczeciński” w 2018 r.

Od 2010 r. do dziś pełnię funkcję opiekuna roku na studiach politologia (od 2017 r. pod nazwą nauki o polityce) oraz management instytucji publicznych i public relations. Od 2018 r. zajmuję się również opieką nad organizacją uroczystości absolutorium dla

absolwentów kierunków studiów prowadzonych w Instytucie Politologii i Europeistyki (IPiE).

Byłem promotorem dziesięciu prac licencjackich na kierunku bezpieczeństwo narodowe, których obrona odbyła się w 2018 oraz w 2019 r. Aktualnie prowadzę seminarium licencjackie na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne (II i III rok studiów licencjackich).

Byłem recenzentem dwunastu prac magisterskich pisanych pod opieką dr. hab. Macieja Drzonka prof. US (8 prac na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne, 4 prace na kierunku politologia) oraz pięciu prac licencjackich na kierunku management instytucji publicznych i public relations, których obrony odbyły się w latach 2017 i 2018. Byłem także recenzentem prac magisterskich na kierunku politologia w latach 2011-2012, których promotorem był dr hab. Jerzy Sielski, prof. US.

Pełniłem dwukrotnie funkcję promotora pomocniczego (przewód doktorski mgr. Pawła Tańskiego – zakończony oraz mgr Patrycji Krzeczowskiej – w toku).

W opisywanym okresie prowadziłem zajęcia na kierunkach politologia (nauki o polityce), europeistyka, bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo narodowe, management instytucji publicznych i public relations, z przedmiotów: decydowanie polityczne, kształtowanie polityki publicznej, podstawy prawa, prawne podstawy bezpieczeństwa, prawo wspólnotowe, kryminologia i kryminalistyka, Contemporary Theories of Crime, polityka i społeczeństwo współczesnej Wielkiej Brytanii (fakultet). Wyniki rekrutacji powodują, że obecnie znacząca większość godzin z pensum dydaktycznego realizowana jest na kierunkach bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa narodowego.

Byłem członkiem Rady Naukowej podczas X Międzydyscyplinarnej Konferencji Doktorantów Uniwersytetu Szczecińskiego. W dniu 28 kwietnia 2016 r. współorganizowałem I Debatę Doktorantów i Młodych Naukowców „Wyzwania współczesnego państwa. Nauka – polityka – społeczeństwo” skierowaną głównie do studentów II i III st. na kierunku nauki o polityce. Zorganizowałem we współpracy i w siedzibie Technoparku Pomerania seminarium dla studentów na temat „Bezpieczeństwo w sieci” z udziałem specjalistów z dziedziny w dniu 21 czerwca 2018 r.

W dniu 1 marca 2017 r. zorganizowałem wykład absolwenta Instytutu Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, pracownika humanitarnego i specjalisty ds. mediów Pawła Krzyśka pt. „Syria - kulisy największego kryzysu humanitarnego naszych czasów”. Zorganizowałem też serię spotkań dla studentów we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Debaty Międzynarodowej w Szczecinie (Jacek Perlin, Tomasz Orłowski, Radosław Kusz) w latach 2017-2018 na tematy takie jak: "Aplikacja dyplomatyczno-

konsularna”, „Kariera w służbie cywilnej”, "Prace i staże w organizacjach międzynarodowych".

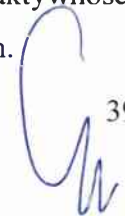
W latach 2011 (przed obroną doktoratu), 2014 i 2017 współorganizowałem trzy edycje Forum Bezpieczeństwa. To wydarzenie przygotowane specjalnie dla studentów Wydziału Humanistycznego, zwłaszcza na kierunkach związanych z bezpieczeństwem, w których elementy teoretyczne łączą się z praktycznymi (pokazy sprzętu, pokazy wyszkolenia, pokazy dynamiczne itp.). Zorganizowałem też warsztaty policyjne pod nazwą Dzień Policyjny w dniu 25 stycznia 2017 r. dla studentów kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne, z udziałem około 150 studentów zainteresowanych służbą w policji, które obejmowały serię spotkań z przedstawicielami KWP Szczecin, w tym pokaz ćwiczeń kwalifikacyjnych. Zorganizowałem dla studentów kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne dwie edycje Warsztatów Kryminalistycznych prowadzonych przez funkcjonariuszy policji z Laboratorium Kryminalistycznego w KWP Szczecin w latach 2017 i 2018.

Brałem udział w 2016 r. w przygotowaniu oferty Instytutu do programu „Humanista po studiach – fachowiec po stażu” na kierunku management instytucji publicznych i public relations, który otrzymał dofinansowanie MNiSW (łączna wartość projektu 1 696 442,40 zł).

5.7. Pozostałe osiągnięcia (organizacyjne)

W badanym czasie w ramach pracy na Uniwersytecie Szczecińskim podejmowałem się licznych działań o charakterze organizacyjnym. Zostałem wyróżniony nagrodą JM Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego II stopnia za wybitne osiągnięcia organizacyjne w 2013 r. Do najważniejszych osiągnięć organizacyjnych zaliczam pełnienie funkcji koordynatora kierunkowego ds. wymiany międzynarodowej na kierunku europeistyka w latach 2012–2013, a później koordynatora wydziałowego ds. wymiany międzynarodowej (Wydział Humanistyczny) w latach 2013–2016. Zwłaszcza ta ostatnia funkcja związana była z wieloma obowiązkami i wprowadzeniem nowego programu Erasmus Plus. Zrodziło to konieczność budowania nowej oferty wobec wygaśnięcia wszystkich dotychczasowych umów z poprzedniego programu Erasmus. Trzyletnia kadencja zakończyła się efektem w postaci wspomianej wcześniej liczby 39 umów podpisanych przez macierzysty wydział z partnerami zagranicznymi.

Pełnię funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Politologii i Europeistyki od 2016 r. Odpowiadam za sprawy określone mianem organizacyjnych, promocyjnych i rozwojowych. Wspieram też dyrektora prof. dr. hab. Janusza Ruszkowskiego w koordynowaniu aktywności naukowej w Instytucie oraz drugiego zastępcę w sprawach kształcenia i studenckich.

W ramach tego ostatniego typu aktywności opracowałem program nowej specjalności studiów – doradztwo polityczne na kierunku nauki o polityce I st. (stacjonarne i niestacjonarne). Wraz z kierowanym przeze mnie zespołem opracowałem program nowej specjalności studiów kryminologia i kryminalistyka na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne II st. (stacjonarne). Byłem członkiem zespołu, który odpowiadał za powstanie nowego kierunku studiów management instytucji publicznych i public relations (I st., od 2019 r. także II st.).

W 2018 r. brałem udział w Instytucie w przygotowaniu raportu oraz wizytacji Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA) w związku z dokonaniem oceny programowej na dwóch kierunkach: bezpieczeństwo wewnętrzne i bezpieczeństwo narodowe prowadzonych w IPIE, które zakończyły się w obu przypadkach oceną pozytywną (uchwały PKA nr 516/2018 oraz 651/2018).

Do pozostałych aktywności organizacyjnych mogę zaliczyć m.in.

- członek Rady Wydziału Humanistycznego US (od 2014)
- członek Zespołu Organizacyjno-Prawnego Wydziału Humanistycznego US (od 2016, w jego ramach opracowałem projekty regulaminu obrad Rady Wydziału oraz procedury zgłaszania wydarzeń o charakterze naukowym, społecznym i kulturalnym)
- członek Rady Naukowej IPIE US (od 2016)
- pełnomocnik dyrektora IPIE w ogólnopolskim zespole „Studiuj Politologię” (2013)
- członek uczelnianego zespołu ds. aktualizacji Uchwały w sprawie zasad ustalania zakresu obowiązków nauczycieli akademickich, rodzajów zajęć dydaktycznych, zasad obliczania godzin dydaktycznych oraz liczebności grup studenckich (2016, 2018)
- członek doraźnego zespołu do spraw potwierdzania efektów uczenia się (2016)
- koordynator danych w Bazie Osiągnięć Pracowniczych i systemie Publi (od 2016)
- członek Kapituły Konkursu „Studia na WHUS” (2018)
- członek wydziałowego zespołu ds. promocji – projekt specjalistyczne strony internetowe (w jego ramach samodzielnie stworzyłem strony promocyjne kierunków nauki o polityce - polityka.usz.edu.pl oraz management instytucji publicznych i public relations - nowypr.whus.pl - odpowiednio 2018 i 2015)

5.8. Pozostałe osiągnięcia (popularyzatorskie)

W ramach popularyzacji nauki miałem okazję około 70 razy wypowiedzieć się na zaproszenie następujących mediów: Polsat News, TVN24, TVN, TVP Szczecin, Radio TOK FM, Polskie

Radio Szczecin, Radio Plus oraz Radio Merkury Poznań. Szerszych wypowiedzi w formie pisemnej udzielałem dla portalu Interia oraz dzienników: „Głos Szczeciński” i „Gazeta Wyborcza Szczecin”. Szczególnie pozytywnie z perspektywy możliwości popularyzacji wiedzy oceniam wizyty w stacji TOK FM, gdzie sześć razy udzielałem wywiadu na tematy dotyczące głównego osiągnięcia badawczego (<https://audycje.tokfm.pl/wyszukaj/czapiewski>).

Uczestniczyłem w przygotowaniu tekstu: J. Ruszkowski, T. Czapiewski, *Internacjonalizacja: Z doświadczeń polskich ośrodków politologicznych: Uniwersytet Szczeciński*, [w:] T. Domański, A. Stępień-Kuczyńska, A. Włodarska-Frykowska (red.), *Internacjonalizacja polskich ośrodków politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s.163-167. Przygotowałem dwa teksty dla czasopisma „Przegląd Uniwersytecki”: *Jak odnaleźć się na rynku pracy?*, „Przegląd Uniwersytecki” 2014, nr 4–6, s. 49–50; *Europejści w Szczecinie*, „Przegląd Uniwersytecki” 2017, nr 7–12, s. 70–72.

Do innych aktywności popularyzatorskich mogę m.in. zaliczyć:

1. StetiMUN 2012 (modelowe obrady ONZ organizowane w II LO w Szczecinie) – wykład wprowadzający 18 października 2012 r.
2. Wykłady na temat „Demokracja, władza i decyzje polityczne” w wymiarze 2 lub 3h każdy w ramach bezpłatnych korepetycji z WoS dla uczniów klas maturalnych (udział w trzech edycjach: 2013–2015).
3. Wykłady w ramach Szczecińskiego Humanistycznego Uniwersytetu Seniora (maj-listopad 2014).
4. Ekspert podczas konferencji dla uczniów szkół średnich – „Pierwszy wybór” organizowanej przez Polskie Forum Samorządowe, Szczecin, 22 kwietnia 2015 r.
5. Wykład podczas seminarium „Bezpieczny Region” dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych, Szczecin, 25 listopada 2015 r.
6. I Forum Współdecydowania. Uczestnik debaty panelowej: „Miasto – przestrzeń do współzależności czy współdecydowania? Potrzeby mieszkańców a polityka władz lokalnych”, Szczecin, 5 grudnia 2015 r.
7. Wykłady dotyczące studiów na kierunkach nauki o polityce i bezpieczeństwo wewnętrzne dla licealistów VII LO w Szczecinie 25 stycznia 2016 r. oraz 28 marca 2019 r.
8. Wykład wprowadzający i udział w panelu dyskusyjnym „Ameryka wybiera!” organizowany przez Wydział Prawa i Administracji US, Szczecin 18 października 2016 r.

9. Członek szczecińskiego Komitetu Organizacyjnego Olimpiady Wiedzy o Bezpieczeństwie i Obronności (od 2016).
10. Wykład wprowadzający i udział w dyskusji na temat zmian w ustawie Prawo o zgromadzeniach, organizowany przez Wydział Prawa i Administracji US, Szczecin 18 stycznia 2017 r.
11. Wykład dla uczniów szkół średnich podczas konferencji klas mundurowych w Gozdowicach, 16 maja 2017 r.
12. Prowadzenie wieczoru wyborczego General Election 2017, gdy wygłosiłem także wykład wprowadzający (organizator: Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Poznaniu), Poznań 8 czerwca 2017 r.
13. Prowadzenie spotkania „Świat we Wrzeniu”, z udziałem pisarzy: Wojciech Jagielski, Dariusz Rosiak, Jarosław Mikołajewski oraz gościem specjalnym Mariną Hulią – dyrektorką Szkoły na Dworcu w Brześciu. Szczecin, 16 października 2017 r.

